

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Rajka Pupovac

**POLITIČNA PARTICIPACIJA ŽENSK
V SLOVENIJI IN NA HRVAŠKEM**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Rajka Pupovac

Mentor:izr. prof. dr. Marjan Brezovšek

**POLITIČNA PARTICIPACIJA ŽENSK
V SLOVENIJI IN NA HRVAŠKEM**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

KAZALO

1.	SEZNAM KRATIC	4
1.1.	Slovenske politične stranke.....	4
1.2.	Hrvaške politične stranke	5
2.	UVOD	6
2.1.	Vsebinski okvir, opredelitev teme in ciljev proučevanja ter opredelitev hipotez.....	7
2.2.	Uporabljene metode	7
3.	OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV	8
3.1.	Politična participacija	8
3.2.	Predstavniška demokracija	10
3.3.	Feminizem in politika emancipacije	10
4.	ZGODOVINSKI PREGLED POLITIČNE PARTICIPACIJE ŽENSK V SLOVENIJI IN NA HRVAŠKEM.....	13
5.	POLITIČNA PARTICIPACIJA ŽENSK PO SVETU	17
5.1.	Ženske v politiki Evropske unije.....	18
6.	OVIRE PRI POLITIČNI PARTICIPACIJI ŽENSK	20
6.1.	Tradicija	20
6.2.	Izobrazba.....	21
6.3.	Zaposlitev	22
7.	DEJAVNIKI POLITIČNEGA SISTEMA, KI VPLIVAJO NA PRISOTNOST ŽENSK V PARLAMENTU	24
7.1.	Volilni sistemi.....	24
7.2.	Politične stranke	26
7.2.1.	Kvote.....	28

8.	ŽENSKÉ V DRŽAVNEM ZBORU	29
8.1.	Volilni sistem v Sloveniji	29
8.1.1.	Vpliv volilnega sistema na izvolitev žensk v Sloveniji	31
8.2.	Ženske v slovenskih političnih strankah.....	32
8.2.1.	Praksa kvot pri slovenskih političnih strankah	36
9.	ŽENSKÉ V SABORU	38
9.1.	Volilni sistem na Hrvaškem	38
9.1.1.	Vpliv volilnega sistema na izvolitev žensk na Hrvaškem.....	40
9.2.	Ženske v hrvaških političnih strankah	40
9.2.1.	Praksa kvot pri hrvaških političnih strankah.....	46
10.	PRIMERJAVA POLITIČNE PARTICIPACIJE ŽENSK V SLOVENIJI IN NA HRVAŠKEM.....	46
11.	MOŽNE SPREMEMBE, KI BI OMOGOČALE VEČJO PRISOTNOST ŽENSK V PARLAMENTU	48
12.	ZAKLJUČEK	53
13.	LITERATURA	55
13.1.	Samostojne publikacije, zborniki.....	55
13.2.	Članki v revijah	56
13.3.	Članki v zbornikih (navedeni v podpoglavju 13.1.).....	57
13.4.	Medmrežje.....	59

1. SEZNAM KRATIC

1.1. Slovenske politične stranke

AS - Aktivna Slovenija
DeSUS - Demokratična stranka upokojencev
DS - Demokratska stranka Slovenije
GŽS - Glas žensk Slovenije
LDS - Liberalna demokracija Slovenije
LS - Socialna liberalna stranka
NDS - Nova demokracija Slovenije
JL - Junjska lista
NPS - Naprej Slovenija
NSD - Nacionalna stranka dela
NSi - Nova Slovenija - Krščansko ljudska stranka
ReS - Republikanci Slovenije
SDS - Slovenska demokratska stranka
SEG - Stranka ekoloških gibanj
SJM - Slovenija je naša
SKD - Slovenski krščanski demokrati
SLS - Slovenska ljudska stranka
SLS + SKD - Slovenska ljudska stranka
SMS - Stranka mladih Slovenije
SNS - Slovenska nacionalna stranka
SOS - Slovenska obrtniška stranka
SSN - Stranka slovenskega naroda
SZS - SZDL¹ - Socialistična zveza Slovenije
ZAPS - Za podjetno Slovenijo
Zeleni - Zeleni Slovenije
ZLSD - Združena lista socialnih demokratov²
ZNS - Zveza neodvisnih Slovenije
ZSPS - Združeni za samostojno pravično Slovenijo
ZZP - Zveza za Primorsko

¹ Socialistična zveza delovnega ljudstva

² Stranka se je 2.4.2005 preimenovala v Socialne demokrate, v delu bo stranko še vedno označevala kratica ZLSD.

1.2. Hrvaške politične stranke

ASH - Akcija socijaldemokrata Hrvatske - Akcija socialdemokratov Hrvaške³

DS - Demokratski centar - Demokratični center

HDSS - Hrvatska demokratska seljačka stranka - Hrvaška demokratična kmečka stranka

HDZ - Hrvatska demokratska zajednica - Hrvaška demokratična skupnost

HKDU - Hrvatska kršćanska demokratska unija - Hrvaška kršćanska demokratična unija

HND - Hrvatski nezavisni demokrati - Hrvaški neodvisni demokrati

HNS - Hrvatska narodna stranka - Hrvaška narodna stranka

HSLŠ - Hrvatsko socijalno-liberalna stranka - Hrvaško socialno-liberalna stranka

HSP - Hrvatska stranka prava - Hrvaška stranka prava

HSS - Hrvatska seljačka stranka - Hrvaška kmečka stranka

HSU - Hrvatska stranka umirovljenika - Hrvaška stranka upokojencev

IDS - Istarski demokratski sabor - Istrski demokratični sabor

LS - Liberalna stranka - Liberalna stranka

PGS - Primorsko-goranski savez - Primorsko-goranska zveza

SBHS - Slavonsko-baranjska hrvatska stranka - Slavonsko-baranjska hrvaška stranka

SDA HR - Stranka demokratske akcije Hrvatske - Stranka demokratične akcije Hrvaške

SDP - Socijaldemokratska partija Hrvatske - Socialdemokratska partija Hrvaške

SDSS - Samostalna demokratska srpska stranka - Samostojna demokratična srbska stranka

SDU - Socijalno-demokratska unija Hrvatske - Socialno-demokratična unija Hrvaške

SRP - Socijalistička radnička partija Hrvatske - Socialistična delavska partija Hrvaške

ZDS - Zagorska demokratska stranka - Zagorska demokratična stranka

³ Iz hrvaškega v slovenski jezik sem v celotnem delu prevajala sama.

2. UVOD

Ženske na naših prostorih so si volilno pravico izborile po 2. svetovni vojni, po več kot 50 letih pa opaznega premika glede žensk v politiki ni zaznati. V Kuvajtu se ženske še v današnjem času borijo za volilno pravico, v Pakistanu se soočajo s posilstvi (v islamskem svetu namreč velja, da morajo posilstvo dokazati štirje odrasli moški, v nasprotnem primeru označijo posiljeno žensko za prešušnico), v Turčiji pa so med mirnim shodom žensk ob mednarodnem dnevu žena s protestnicami brutalno obračunali⁴.

Prepogosto se srečujemo z različnimi stereotipnimi razmišljanji, kot na primer, da je politika umazana stvar in da ni blizu »ženski naravi«, vendar številne raziskave kažejo, da ženskam politika ni tuja. Vanjo sicer prodirajo s težavo, počasi in posamično; množično se vanjo "vmešajo" oziroma jih vanjo pripustijo predvsem takrat, kadar so ogroženi vitalni interesi naroda ali države (vojna) ali takrat, kadar so ogrožene njihove že pridobljene pravice (Antić Gaber, 1999: 9).

Čeprav so »dekleta v moških poklicih« povsem zaželeni, pa to ne velja v enaki meri za »ženske na moških položajih« (Rebenstorf, 1992: 167). Tako tudi mesta z večjo politično močjo, manj verjetno zaseda ženska. Ženske so prisotne na nižjih ravneh odločanja, v lokalnih skupnostih, v mestnih ali okrajnih političnih organih, manj pa na najvišjih nivojih odločanja v parlamentih in vladah držav.

Ker je politična participacija (tj. udeležba) žensk še vedno v velikem zaostanku za politično participacijo moških, bo tema aktualna še toliko časa, dokler se ženske ne bodo številčno približale moškim v politiki in ostalem družbenem življenju.

Politična angažiranost je zelo kompleksen pojem (vključuje politično delovanje, obiskovanje političnih zborovanj, sodelovanje v demonstracijah, volilnih kampanjah, spremljanje relevantnih medijev, ...). Zato bom svoje diplomsko delo omejila na bolj aktivne oblike politične participacije, in sicer na sodelovanje žensk v politični areni. Ta je velika in kompleksna, zato se bom v delu osredotočila predvsem na parlament, ki je v času parlamentarne demokracije glavno predstavniško telo.

⁴ TV Slovenija, Zrcalo tedna, 13.3.2005

2.1. Vsebinski okvir, opredelitev teme in ciljev proučevanja ter opredelitev hipotez

Hipoteza, iz katere bom izhajala, je: politična participacija žensk je enaka tako v Sloveniji kot na Hrvaškem.

Cilj proučevanja bo prikazati politično participacijo žensk v Sloveniji in na Hrvaškem ter ugotoviti razliko med številom žensk v obeh parlamentih.

Za preverjanje hipoteze bo struktura dela zajemala več sklopov.

V prvem delu bom razložila ključne pojme, ki so v neposredni povezavi s predmetom proučevanja - tj. prisotnostjo žensk v politiki oziroma parlamentu. Tako bodo pojmi politična participacija, predstavniška demokracija in feminizem pripomogli k razumevanju dela. Feminizem bom opredelila tudi z zgodovinskim pregledom.

V drugem delu bom opisala zgodovinski potek dogajanj, ki bo zajel čas boja za volilno pravico in ženske v SFRJ. Nadaljevala bom s predstavitvijo politične participacije v nekaterih drugih državah po svetu in v Evropski uniji, po kateri se državi tudi zgledujeta. Naštela in razložila bom različne ovire za vstop žensk v politiko in dejavnike, ki vplivajo na prisotnost žensk v njej.

V tretjem delu se bo podrobnejša analiza osredotočala na ženske v Sloveniji v Državnem zboru in na ženske na Hrvaškem v Saboru in na primerjavo števila žensk v obeh parlamentih.

Končala bom z navedenimi možnimi rešitvami, ki bi lahko pripomogli k povečanju ženske prisotnosti.

2.2. Uporabljene metode

Postavljena hipoteza, na kateri je koncipirano delo, bom preverjala na podlagi sledečih raziskovalnih metod:

- deskriptivna metoda (za pojasnitev osnovnih pojmov),
- analiza in interpretacija sekundarnih virov: knjig, vsebin dostopne dokumentacije, strokovnih člankov, raziskovalnih poročil in strokovne literature ter medmrežnih virov,
- zgodovinska analiza, s katero sem raziskovala tendence predmeta proučevanja ter
- analiza uradnih statistik.

3. OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV

3.1. Politična participacija

Splošna opredelitev pojma participacija je, da gre za »dejavnost (aktivnost), kjer je posameznik udeležen (sodeluje) z drugimi v nekaterih družbenih procesih, igrah, športu ali skupnih prizadevanjih« (Brezovšek, 1995: 202). Politična participacija pa »participacija v procesu vladanja in priložnost za politično participacijo je v bistvu priložnost za večino zasebnikov (v primerjavi z javnimi uradniki in izvoljenimi politiki), da so udeleženi v procesu, s katerim se izbirajo politični voditelji ter oblikujejo in uresničujejo vladne politike« (Brezovšek, 1995: 202). Adam (1991: 106) pa definira politično participacijo kot sodelovanje državljanov v javnem oziroma političnem življenju.

Brezovšek (1995: 203) našteva kot glavne oblike politične participacije:

1. glasovanje na lokalnih in državnih volitvah,
2. glasovanje na referendumih,
3. agitiranje in sodelovanje v volilni kampanji,
4. aktivno članstvo v politični stranki,
5. aktivno članstvo v skupini pritiska,
6. sodelovanje v političnih demonstracijah, stavkah s političnimi cilji in podobne aktivnosti za spremembo javnih zadev,
7. različne oblike državljanske nepokorščine, kot je npr. odklonitev plačila davkov ali pa držanje predpisanega reda,
8. članstvo v vladnih svetovalnih organih,
9. članstvo v potrošniških svetih za industrijo v javni lasti,
10. klientelistična vključenost v uresničevanje socialne politike,
11. različne oblike skupnega delovanja npr. glede okoljevarstvenih problemov na lokalni ravni.

Milbrath (v Adam, 1991: 104) je razdelil politično participacijo v bolj pasivne in bolj aktivne oblike in dobil naslednjo tipologijo:

- opazovalne aktivnosti (spectator activities),
- prehodne aktivnosti (transitional activities) ter
- gladiatorske aktivnosti (gladiatorial activities).

Verba in Nic (v Adam, 1991: 104), ki sta s svojo definicijo izločila iz politične participacije različne pasivne oblike (kot sta spremljanje političnih dogodkov ali diskutiranje z drugimi o teh dogodkih) sta oblikovala model, kjer sta uvrstila naslednje kanale politične participacije:

1. sodelovanje pri volitvah;
2. sodelovanje pri volilni kampanji;
3. komunalne aktivnosti;
4. posebni kontakti (particularized contacts).

Pogosto se pri politični participaciji pojavi še delitev na »konvencionalno« in »nekonvencionalno«.

Nekonvencionalna participacija: močnejša participativna dejanja, kot so protesti, demonstracije, nemiri, umori ali celo oborožene revolucije, h katerim se lahko zatečejo skupine, ki so v slabšem položaju (Brezovšek, 1995: 200). Ne odstopa nujno od formalnih norm, saj so mnoge njene oblike pod določenimi pogoji normativno dopustne in regulirane in ne velja za ustaljeno obliko doseganja političnih ciljev, temveč ohranja določeno podobo izrednosti in izjemnosti, zato jo je še vedno utemeljeno razlikovati od konvencionalnih oblik (Makarovič, 2002: 70).

»Najbolj množično in intenzivno sodelujejo v procesih politične participacije tisti z višjim socioekonomskim statusom, moški in mlajši del populacije« (Adam, 1991: 106). Višji kot je socialnoekonomski status, intenzivnejša je politična aktivnost (Adam, 1991: 116).

Najbolj pogosto uporabljan kanal politične participacije so volitve (Adam, 1991: 105). Volilna udeležba pa je verjetno najlažje merljiv vidik politične participacije (Makarovič, 2002: 73). Vendar so z vidika volivca volitve lahko bolj ritual in dejanje inercije kot pa oblika poseganja v politično odločanje (Makarovič, 2002: 66).

Politična participacija je pomembna razsežnost demokracije (Makarovič, 2002: 65). Simbol demokratične družbe je parlament, ki je edini predstavnik suverenega ljudstva, politično enakost in možnost politične participacije pa naj bi omogočilo predstavništvo.

3.2. Predstavniška demokracija

V svetu prevladuje posredna - predstavniška demokracija, kjer ljudstvo izvoli svoje predstavnike, da sprejemajo temeljne odločitve, za razliko od neposredne demokracije, kjer odločitve sprejema neposredno ljudstvo. Razmerje med ljudstvom in njegovimi izvoljenimi predstavniki imenujemo politično predstavništvo (Grad, 2000: 25). V sodobnih političnih sistemih so zato volitve splošno sprejeta demokratična osnova in tipična oblika konstituiranja in osnovanja političnega predstavništva (Grad, 2000: 29). V razmerah sodobnih predstavniških demokracij je mesto sprejemanja političnih odločitev parlament, kamor se volijo predstavniki ljudstva, ki jih praviloma kandidirajo politične stranke.

»(Predstavniška) demokracija, v kateri ni žensk (ali pa jih je izredno malo), ni prava demokracija ali vsaj ni dokončana demokracija« (Antić Gaber, 1998: 39).

Člani predstavniških teles imajo lahko dve vrsti mandata. Prvi je imperativni ali vezani mandat, ki pomeni, da je izvoljeni predstavnik v parlamentu samo pooblaščen zastopnik volilnega telesa in mora v celoti ravnati po navodilih tega telesa (Grad, 2000: 26). Drugi pa reprezentativni (svobodni oziroma nevezani) mandat, ki pa pomeni, da izvoljeni člani predstavniškega telesa ne predstavljajo posameznih volivcev, ki so jih izvolili, niti volilne enote, v kateri so bili izvoljeni, pač pa ljudstvo kot celote⁵ (Grad, 2000: 26).

3.3. Feminizem in politika emancipacije

V boju za emancipacijo »igra v zadnjih desetletjih osrednjo vlogo feminizem: skupek teorij in praks, ki se je prelevil iz prvotnega upora proti dominaciji med spoloma v boj proti sami dominaciji kot mehanizmu urejanja medčloveških odnosov« (Jeretič, 2000: 476).

Feminizem je teorija, ki teži k temu, da bi morali biti moški in ženske politično, ekonomsko in socialno enaki (<http://www.amazoncastle.com/feminism/ecocult.shtml>, 24.2.2005).

Zgodovina feminizma sega daleč nazaj, pred 18. stoletje, o podrejenosti žensk pa so razmišljali že od nekdaj.

⁵ V Sloveniji imamo reprezentativni mandat, saj v 82. členu Ustave piše, da so poslanci predstavniki vsega ljudstva in niso vezani na kakršnakoli navodila.

V času starega veka⁶ ženske niso imele nobene politične moči, vendar je že grški filozof Platon postavljajl zahteve po enaki izobrazbi moških in žensk. V svojem delu *Republika* je pripisal vsem ljudem dvospolen značaj; tako moški kot ženske so lahko pogumni in nežni (Moller Okin, 1991: 27). Za grškega filozofa Aristotla je ženska nepopoln moški, nepopolna pa je tudi večina moških, ki jih Aristotel vidi okoli sebe (Saxonhouse, 1991: 50). Ključni tekst srednjega veka⁷ je Biblija, iz katerega je že razvidno, da so od ženske v tem času pričakovali ubogljivost, tako do moža kot do Cerkve. In vendar je leta 1405 italijanska pisateljica Christine de Pizan objavila delo *Mesto žensk*, v katerem je kritično analizirala družbo in se spraševala, kakšno bi bilo neseksistično mesto (<http://faculty.msmc.edu/lindeman/piz5.html>, 12.3.2005). V novem veku⁸, v dobi humanizma, renesanse in razsvetljenstva, se je ohranilo prepričanje o podrejenosti ženske in njeni primarni vlogi kot matere in gospodinje. Angleški filozof John Locke je kot razsvetljenec menil, da Bog ni odgovoren za podrejeni status žensk (A. Butler, 1991: 82). Švicarsko-francoski filozof Rousseau pa družine, kjer prevladuje moški, ni smatral kot čisto naraven pojav (Lange, 1991: 99). Olympe de Gouges je pomembna francoska feministka iz obdobja pred 19. stoletjem, ki je leta 1791 napisala *Deklaracijo o pravicah ženske in državljanke*, kot odgovor na leta 1789 napisano *Deklaracijo o pravicah moškega in državljanca*⁹, ki je ženske puščala ob strani. Ugotovila je, da je pot do enakih pravic za ženske dolga in povezana z bojem in svoja prepričanja plačala z življenjem (<http://womenshistory.about.com/library/weekly/aa071099.htm>, 12.3.2005). Leta 1792 je v Veliki Britaniji Mary Wollstonecraft objavila delo *Zagovor pravic ženske*, kjer se je zavzemala za to, da bi ženske kot državljanke postale enake moškimi (http://womenshistory.about.com/library/etext/bl_vindication000.htm, 12.3.2005).

Zdi se, da se ideja feminizma začenja vedno znova z vsako novo generacijo žensk (Feldman, 2004: 13).

⁶ Stari vek se deli na »pravi« stari vek in antiko, ter se prične okoli leta 3500 pr.n.št. ter se zaključi leta 476 z razpadom zahodnorimskega imperija.

⁷ Srednji vek se začne leta 476 z razpadom zahodnorimskega imperija ter konča leta 1492 z odkritjem Amerike.

⁸ Novi vek se začne leta 1492 z odkritjem Amerike in se konča 1918 s koncem prve svetovne vojne.

⁹ Deklaracijo je sprejela francoska narodna skupščina leta 1789. Postala je sestavni del francoske ustave leta 1791, nanjo se sklicujejo vse kasnejše francoske ustave. Deklaracija je izrazit primer pravne uresničitve idej o človekovih pravicah, kot so se postopoma izoblikovale do 18. stoletja.

V 19. stoletju se pojavljajo različne smeri feminističnega gibanja in lahko govorimo o t. i. prvem valu sodobnega feminizma, ki je razdelil spol na biološkega (*sex*) in družbenega (*gender*). »Patriarhalni diskurzi opravičujejo razlike med spoloma v družbenih odnosih z biološkimi, naravnimi razlikami, ki osebe različnih spolov postavljajo v različne vloge v razvoju družbe in človeške vrste. Ob tem se naturalizacija razlik med spoloma ne zaustavi le pri anatomskih, fizičnih razlikah, temveč kot naravne prikaže tudi razlike na miselnem in čustvenem področju« (Jeretič, 2000: 481). Feminizem je ovrgel to prepričanje in pokazal na kulturno konstrukcijo razlik med spoloma. Biološke razlike naj bi tako bile le izhodišče, na katerem družba v procesih socializacije oblikuje identitete oseb obeh spolov, ki se nato vzdržujejo s patriarhalnimi diskurzi. Patriarhalne družbene strukture po biološkem spolu oblikujejo družbeni spol, ki se kaže kot naravna danost (Jeretič, 2000: 481).

Od začetkov feminizma do razmaha feminističnih študij v sedemdesetih letih 20. stoletja in njihovega preimenovanja najprej v ženske študije (*women`s studies*) in nato v študije spolov (*gender studies*) je bilo sestavni del prizadevanj za odpravo spolne diskriminacije tudi raziskovanje preteklosti. Odkrivanje, preučevanje in razumevanje vzrokov za odrinjenost žensk iz politične sfere in mnogoterih oblik njihove družbene podrejenosti je vodilo k iskanju zgodovinskih korenin neenakega statusa spolov (Verginella, 2004: 7).

Zgodnji feminizem je gradil emancipacijo žensk na dokazovanju enakosti moških in žensk »po naravi«, sodobni feminizmi pa pristajajo na priznavanje razlik med spoloma in gradijo na njih v temelju različnih življenjskih izkušnjah. Sodobne feministične avtorice namreč ugotavljajo, da enaka obravnava moškega in ženske pomeni, da se ženska obravnava, kot da bi bila moški. »Če pa se moškega in žensko obravnava različno, moški predstavlja normo (pravilo), ženska pa odklon od te norme, manko, posebno in drugačno« (Antić Gaber, 1998: 38).

V feminizmu se je zgodil premik v osemdesetih letih 20. stoletja, ki je bil posledica tako notranjih trenj v feminističnemu gibanju kot tudi dogajanja v humanističnih vedah. To je radikalni feminizem, ki je bil značilen za razvoj drugega vala feminizma, ki je prikazoval žensko zatiranje kot bistven element v človeški družbi in težil k spodbijanju tega pravila (http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_feminism, 24.2.2005).

Pod radikalni feminizem spada tudi boj homoseksualnega, protirasističnega in protikolonialnega gibanja ter ostalih tokov, ki so jih sprožile skupine, ki so se spoznale v vlogi podrejenih na kulturnem področju (Jeretič, 2000: 476). »Raziskovanje udeležbe žensk v politiki se je razmahnilo po drugem valu feminističnih gibanj - od sedemdesetih let dvajsetega stoletja naprej« (Fink Hafner in Krašovec, 2004: 103).

Vstop žensk v javno in politično življenje se je v svetu začel povečevati po letu 1918, vendar zelo počasi in pomanjkljivo (Thane, 2002: 6).

Angleška feministka Carole Pateman¹⁰ (Pateman v Antić Gaber, 1998: 35), meni, da za feministke »demokracija ni nikoli obstajala; ženske v popolnosti nikoli niso bile in še vedno niso sprejete kot enake članice in državljanke v nobeni državi, ki jo poznamo kot demokracijo«. Enakih možnosti liberalizma in participatorne demokracije vseh ljudi pa ne bo mogoče doseči brez radikalnih sprememb v osebni in domačem življenju (Pateman v Antić Gaber, 1998: 36).

4. ZGODOVINSKI PREGLED POLITIČNE PARTICIPACIJE ŽENSK V SLOVENIJI IN NA HRVAŠKEM

»V obdobju od 7. do 5. stoletja pred našim štetjem, o katerem nam pripovedujejo upodobitve na situlah, je bila razdelitev moške in ženske vloge jasna in ostra. Moški je bojevnik in tekmovalec, ženska mu streže« (J. Švajncer, 2004: 142). Podobna vloga moških in žensk se je v nekaterih pogledih ohranila do današnjih časov.

Ženske so dolgo časa doživljale politično in ekonomsko diskriminacijo - niso imele političnih pravic, za enako delo kot moški pa so dobivale nižjo plačo. Diskriminacija žensk je bila na prostorih današnje Slovenije, Hrvaške in drugih bivših jugoslovanskih republik tradicionalna (Tomšič, 1981: 17).

V Avstro-Ogrski, katere del sta do konca prve svetovne vojne bili tako Slovenija kot Hrvaška, so ženske, tako kot marsikje drugod, dobile volilno pravico najprej na lokalni ravni. Vendar ne vse, saj je bila omejena na dve veliki skupini državljanov. V prvo skupino so spadali tisti, ki so plačevali davke, v drugo pa tisti, ki so imeli v družbi poseben položaj zaradi svoje službe ali izobrazbe¹¹.

¹⁰ Ena od pomembnejših feministk današnjega časa.

¹¹ Učiteljski poklic je bil takrat eden redkih poklicev, v katerem so lahko delale tudi ženske.

Kljub priznani volilni pravici pa ženske v praksi niso smele glasovati same, ampak so to zanje storili moški pooblaščenca. Na slovenskem prostoru je prva zahtevala splošno in neposredno volilno pravico za moške in ženske socialdemokratska stranka leta 1892 (Antić Gaber, 1999: 16-7), ženske pa volilne pravice v pravem pomenu še dolgo niso dobile. Vendar so se zanje borile skupaj, tako da so se povezovale. Nastajale so posebne ženske organizacije in društva¹², angažirali pa so se tudi ženski časniki in časopisi.

Politični participaciji žensk je pripomogla tudi leta 1911 spremenjena zakonodaja o političnem združevanju, s katero so dobile možnost vključevanja v strankarsko politično delovanje (Antić Gaber, 1999: 18). Ženske so potrebovale le še volilno pravico, vendar je zahteve zanje v drugi plan potisnil boj za nacionalno svobodo v prvi polovici 20. stoletja (prva svetovna vojna). Po prvi svetovni vojni, ko je razpadel avstro-ogrski imperij in je nastala Kraljevina SHS¹³, so zahteve po volilni pravici žensk znova prišle v ospredje političnega delovanja, a le za kratek čas, saj je ženska prizadevanja čez dobrih 20 let ponovno prekinila vojna (druga svetovna vojna). Takrat pa so ženske, zaradi odhoda moških v vojsko, prevzele številne »moške« dolžnosti, s katerimi so dobile tudi veljavo, ki jo prej nikoli niso imele (J. Švajncer, 2004: 143). S tem se je na bolje spremenil tudi politični položaj žensk.

Pri tem pa je potrebno omeniti pomembno vlogo posebne politične organizacije Antifašistična fronta žensk - AFŽ¹⁴, v katero so se organizirale ženske. Vanjo so bile vključene različne ženske organizacije, ki so med vojno zbirale pomoč za partizane. AFŽ je bila edina ženska organizacija, kjer so lahko ženske zastopale svoje interese in interese narodnoosvobodilnega gibanja. Med vojno je organizacija AFŽ-ja dosegla okoli dva milijona članic (Tomšič, 1981: 26).

Med drugo svetovno vojno so ženske končno dobile tudi volilno pravico s t. i. *fočanskimi predpisi*¹⁵, februarja 1942, ki so jo lahko uporabljale ženske vseh družbenih slojev, tako delavke kot intelektualke.

¹² Med njimi so bila še posebej aktivna učiteljska.

¹³ 19. oktobra 1918 so ustanovili Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov. Z združitvijo s Kraljevino Srbijo pa je 1. decembra 1918 nastala Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki se je od 3. oktobra 1929 imenovala Kraljevina Jugoslavija.

¹⁴ Nastala je v Bosanskem Petrovcu decembra 1942.

¹⁵ Vrhovni štab narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije je v Foči izdal predpise (sestavil jih je Moša Pijade), ki so urejevali pristojnosti in naloge narodnoosvobodilnih odborov kot organov začasne ljudske oblasti na osvobojenem ozemlju, ki jih svobodno in neposredno voli ljudstvo samo.

Tako moški kot ženske pa so bili lahko tudi izvoljeni za člane narodoosvobodilnih odborov (Lešnik, 1999: 106). Tako so leta 1942 ženske na osvobojenih delih ozemlja Jugoslavije¹⁶ prvič volile novo oblast¹⁷.

Vendar so ženske ustavno zagotovljeno splošno volilno pravico na državni ravni dobile šele z Ustavo FLRJ, sprejeto 31. januarja 1946 (Tomšič, 1981: 127).

Socialistična družbena ureditev v SFRJ je ženskam zagotavljala osnovne socialne pravice in pravice, ki so izhajale iz dela, zato so nekateri to obdobje poimenovali "državni feminizem". To je bilo obdobje brez posebnih ženskih organizacij. Politično organiziranje žensk namreč ni bilo zaželeno, ukinjena je bila tudi AFŽ, saj je bil v obdobju samoupravnega sistema najpomembnejši skupni interes delavskega razreda, interesi posameznih delov tega kolektivnega subjekta pa so bili temu podrejeni (Antić Gaber, 1998: 160-1).

Med letom 1952 in 1965 je prišlo v SFRJ do množične zaposlitve žensk. Šole in fakultete so ženskam odpirale svoja vrata. Tako je vse več žensk zapuščalo sfero zasebnosti in se začelo vključevati v javno delovanje, kar se kaže tudi v politiki (glej tabelo 4.1.). Najbolj se je to pokazalo leta 1963, ko je bilo število žensk v zvezni, republiški in občinski skupščini nad 15 % in se je od leta 1958 več kot podvojilo.

¹⁶ Na tretjem zasedanju AVNOJ-a v Beogradu je 10. avgusta 1945 nova Jugoslavija dobila ime Demokratična federativna Jugoslavija (DFJ). 29. novembra 1945 je ustavodajna skupščina razglasila republiko in spremenila ime države v *Federativna ljudska republika Jugoslavija* (FLRJ). Z novo ustavo je bila 7. aprila 1963 država preimenovana v *Socialistično federativno republiko Jugoslavijo* (SFRJ). To ime je obdržala do dokončnega razpada leta 1992.

¹⁷ Slovenke so na splošnih volitvah prvič volile svoje delegate in delegatke za zbor odposlancev slovenskega naroda od 1. do 3. oktobra 1943 v Kočevju. Na teh volitvah so torej Slovenke prvič volile in bile voljene. S tem so ženske na slovenskem ozemlju prvič vstopile v parlamentarno življenje.

Tabela 4.1.: Ženske v zvezni, republiški in občinski skupščini (1958-1969) v SFRJ

Predstavniški organi (v %)	Leto volitev				
	1958	1963	1965	1967	1969
Skupščina SFRJ	7,0	19,6	11,3	6,1	6,6
Republiška skupščina	10,3	20,8	19,0	11,4	7,5
Občinska skupščina	6,0	16,4	14,4	9,2	7,9

Vir: Leinert Novosel (1990: 29).

Po letu 1974, ko je bil v SFRJ uveden delegatski sistem¹⁸, se je število žensk še povečalo in je bilo v skupščini SFRJ najvišje leta 1982, ko je doseglo 17,5 % (glej tabelo 4.2.).

Tabela 4.2.: Ženske v skupščini družbeno-političnih skupnosti (1974-1989) v SFRJ

Institucije delegatskega sistema (v %)	Leto volitev			
	1974	1978	1982	1986
Skupščina občin¹⁹	16,2	17,8	17,8	17,1
Skupščine SR	16,8	18,4	18,5	19,3
Skupščina SFRJ	13,6	17,2	17,5	15,6

Vir: Leinert Novosel (1990: 33).

Relativno visoko število žensk v skupščinah pa je kar hitro upadlo in sicer z razpadom SFRJ. Težnje po večstrankarskem pluralizmu (med drugim) so se v Sloveniji bolj jasno kazale kot na Hrvaškem (glej prilogo A) in ostalih jugoslovanskih republikah. V obeh državah so se zgodile spremembe, ki so prinesle večstrankarski sistem in samo v nekaj mesecih spremenile politični zemljevid Evrope.

Republika Slovenija je samostojnost razglasila 25. junija 1991, istočasno jo je razglasila tudi Republika Hrvaška, vendar je bila situacija na Hrvaškem precej drugačna kot v Sloveniji²⁰.

¹⁸ Ustava SFRJ iz leta 1974 je uvedla namesto poslanskega delegatski sistem.

¹⁹ Seštevek za SFRJ

²⁰ V Sloveniji smo imeli 10 dni trajajočo vojno, na Hrvaškem pa je vojna divjala kar 4 leta (1991-1995).

5. POLITIČNA PARTICIPACIJA ŽENSK PO SVETU

Na socialistični internacionali v Kopenhagenju leta 1910 je Clara Zetkin, nemška socialistka, predlagala, naj se stavka ameriških tekstilnih delavk 8.3.1857, ki so stavkale zaradi nečloveških delovnih razmer in nizkih plač, zaznamuje z mednarodnim dnevom žena. Preko 100 žensk iz 17 držav sveta so enoglasno sprejele ta predlog. Mednarodni dan žena so prvič praznovali leta 1911 v Avstriji, Nemčiji, Švici in na Danskem.

V primerjavi z demokratično najrazvitejšimi evropskimi državami so dobile ženske iz Slovenije in Hrvaške volilno pravico s precejšnjo zamudo. Nekatere ženske jo so dobile že v 19. stoletju (Švedska) in na začetku 20. stoletja (Nova Zelandija, Finska, Danska, Islandija in delno ZDA). Leta 1918 in leta 1919 so splošno volilno pravico pridobile Avstrijke, Britanke, Irke, Belgijke, Nizozemke, Estonke, Nemke, Poljakinje, Rusinje, Latvijke, po drugi svetovni vojni pa še Italijanke, Francozinje, Bolgarke (Verginella, 1999: 72).

Zgodnja pridobitev volilne pravice pa je botrovala temu, da se v današnjem času večina teh držav lahko pohvali z visokim številom žensk v politiki. Ženske na Danskem, Finskem, Norveškem in Švedskem²¹ imajo tako enega največjih vplivov na politični sistem na svetu. Poleg teh pa sta na vrhu po razporejenosti moči po spolu še Kanada in Nemčija (aktivni vlogi v gospodarskem in političnem življenju žensk). Najslabše po tem kriteriju pa so Jordanija, Mavricij, Togo, Pakistan, Nigerija (Hanžek, Javornik, Tršelič, 2000: 173). Ženske v državah Kuvajt, Nauru, Palau, Savdska Arabija, Salomonovi otoki, Tonga, Tuvalu in Združeni arabski emirati pa v svojem parlamentu ne zasedajo niti enega mesta (<http://www.ipu.org/wmn-e/arc/classif300904.htm>, 29.11.2004).

Če primerjamo podatke zadnjih volitev v nekaterih državah, ima najvišji odstotek žensk Ruanda (volitve 2003) in sicer 48,8 % v spodnjem domu in 30 % v zgornjem domu parlamenta, sledijo ji Švedska (volitve 2002) s 45,3 %, Danska (volitve 2001) z 38 %, Finska (volitve 2003) s 37,5 %, Nizozemska (volitve 2003) s 36,7 % v zgornjem domu in 32 % v spodnjem ter Norveška (volitve 2001) s 36,4 %.

Hrvaška je po parlamentarnih volitvah 2003 zasedla 50. mesto, Slovenija pa 69. mesto (volitve 2004) (<http://www.ipu.org/wmn-e/arc/classif300904.htm>, 29.11.2004).

²¹ Na Švedskem so se stranke že v sedemdesetih letih 20. stoletja odločile, da mora biti na kandidatnih listah stranke vsak spol zastopan z vsaj 40-odstotnim deležem.

»Francija je kot prva država na svetu sprejela zakon, ki zahteva enak delež žensk in moških na kandidatnih listah na skoraj vseh volitvah« (Bird v Krašovec in Fink Hafner, 2004: 82).

Skandinavske države odstopajo od drugih držav tudi po ženskih predstavnicah na visokih političnih funkcijah²². Kar zadeva vodje poslancev, je začetnica na tem področju Finska²³, Danska in Švedska pa sta imeli ženske voditeljice poslancev v petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja. V nordijskih državah so ženske dobile sedeže tudi v komisijah, zadolžene za vprašanja, ki niso povezana le s tradicionalno vlogo žensk, ampak tudi z ustavnimi vprašanji, pravičnostjo in vprašanji zakonodaje (Skard in Haavio-Mannila, 1992: 192). Vendar pa je predsednica parlamenta (oziroma enega od njegovih domov) postala najprej Avstrijka (leta 1927). Sledile so ji predsednice parlamentov iz naslednjih držav: Danske (1950), Madžarske (1963), Urugvaja (1963), Nemčije (1972), Kanade (1972), Argentine (1973), Islandije (1974), Švice (1977), Bolivije (1979), Italije (1979) itd. (<http://www.ipu.org/wmn-e/speakers.htm>, 29.11.2004).

5.1. Ženske v politiki Evropske unije

Na zadnjih volitvah v evropski parlament (junija 2004) je bilo izvoljenih 30,5 % žensk. Med državami članicami obstajajo glede števila izvoljenih ženskih predstavnic precejšnje razlike. Švedska je edina, kjer je število izvoljenih žensk v Evropski parlament večje od števila izvoljenih moških, saj je med devetnajstimi poslanci kar enajst žensk. Ciper in Malta pa v Evropskem parlamentu nimata nobene ženske predstavnice (glej tabelo 5.1.1.).

²² Švedski Riksdag 6. oktobra 1998: med 349 poslanci je bilo 149 žensk oziroma 42,7 %. Poleg predsedniškega mesta so ženske zasedale z eno samo izjemo tudi vsa podpredsedniška mesta. Devet od dvajsetih članov švedske vlade je bilo žensk.

²³ Leta 1929 je Mandi Hannula postala voditeljica poslancev skupine Liberalne stranke in obdržala to mesto vse do konca druge svetovne vojne, leta 1945 pa Herrta Kuusinen iz Ljudske demokratične lige postala voditeljica svoje partijske skupine in obdržala to mesto dvajset let.

Tabela 5.1.1.: Evropski parlament, volitve: junij 2004

Država	Sedeži	Ženske	Odstotki
Švedska	19	11	57,9
Luksemburg	6	3	50,0
Nizozemska	27	12	44,4
Francija	78	34	43,
Slovenija	7	3	42,9
Avstrija	18	7	38,8
Irska	13	5	38,5
Litva	13	5	38,5
Danska	14	6	37,5
Finska	14	5	35,7
Slovaška	14	5	35,7
Estonija	6	2	33,3
Madžarska	24	8	33,3
Španija	54	18	33,3
Belgija	22	7	31,8
Nemčija	99	31	31,3
Grčija	24	7	29,1
Portugalska	24	6	25,0
Velika Britanija	78	19	24,4
Latvija	9	2	22,2
Češka	24	5	20,8
Italija	78	15	19,2
Poljska	54	7	13,0
Ciper	6	0	00,0
Malta	5	0	00,0
Skupaj	730	223	30,5

Vir: <http://www.ipu.org/wmn-e/regions.htm>, 29.11.2004

V državah Evropske unije so ženske na položajih odločanja v politiki še vedno v manjšini. Povprečen delež žensk v nacionalnih parlamentih je 21 % (v vladah pa 24 %) (www.evropa.gov.si, 27.10.2004).

Povprečen delež žensk v parlamentih držav članic Sveta Evrope (brez Grčije) je 17,6 % (glej prilogo B), Povprečen delež žensk v vladah držav članic Sveta Evrope pa je 17,6 % (glej prilogo C).

Politika Evropske unije je pospeševanje in spodbujanje vključevanja večjega števila žensk na položaje odločanja. Zato Evropska komisija spodbuja ukrepe in aktivnosti, namenjene večji prisotnosti žensk v politiki ter spremlja uresničevanje zastavljenih ciljev oziroma sprejetih priporočil. Kljub temu pa državam ne predpisuje konkretnih mehanizmov za doseg tega cilja, ampak je to odvisno predvsem od politične volje posameznih držav (www.evropa.gov.si, 27.10.2004).

6. OVIRE PRI POLITIČNI PARTICIPACIJI ŽENSK

6.1. Tradicija

Dolgo časa je veljalo (in še velja) prepričanje, da je pravo mesto žensk doma, saj je ženska po naravi mati in vzgojiteljica. Ženski družbeni značaj je bil opredeljen kot podporen, pomočniški moškemu in moškemu nasproten. To, kar je veljalo kot vrlina pri moškem (aktiven, razumen, samostojen, napadalen, odločen), je bilo pri ženskah označeno kot patološka lastnost in obratno (Jogan, 1990: 43).

Na zahodu je bil v drugi polovici 20. stoletja še vedno v veljavi model ženske kot matere in gospodinje, za pravice žensk pa so si prizadevale številne ženske organizacije. V socialističnih državah je gibanje za žensko enakopravnost prevzela v svoje roke država. Ta je ženskam sicer podelila številne pravice, v zameno pa je od njih zahtevala dejavno udeležbo v gospodarskem in političnem življenju, s čimer se je obseg njihovih dolžnosti bistveno povečal (Jeraj, 2004: 367). Pri tem pa je potrebno poudariti, da v prostoru, v katerem so bile stare, patriarhalne vrednote močno zakoreninjene, ni bilo mogoče pričakovati, da se bodo moški brez odpora sprijaznili z drugačno vlogo svojih hčera in žena, pa tudi velik del žensk se z novimi nalogami ni hotel ali ni znal spoprijeti (Jeraj, 2004: 368). Posebej v politično življenje ženske niso zlahka vstopale. Razlogi za to so lahko različni, kot na primer vpliv revščine, tradicionalne, zaostale kulture, religije, splošnega značaja družbe, itd.

Predvsem pa lahko naštejemo naslednje ovire, zaradi katerih v politiki ni dovolj žensk:

- vloga socializacije že v najbolj zgodnjem otroštvu (glej tabelo 6.1.1.),
- vpliv situacijskih in strukturalnih dejavnikov na formiranje političnega mnenja odraslih (šolanje, zaposlitev izven gospodinjstva in mladost pomenijo odločilne trenutke za politično obnašanje žensk),
- pomembnost strukturalnih faktorjev (npr. razredni in patriarhalni odnosi),
- zasebna in javna sfera družbe ter
- nezainteresiranost žensk za politične teme in probleme in »usmerjenost po naravi« na tako imenovana ženska področja interesov.

Tabela 6.1.1.: Vpliv na odnos ljudi o vlogi in položaju žensk v družbi²⁴

Odgovori	Ž (%)	M (%)
Starši	45	46
Šola	6	8
Mediji (televizija, radio, časopis)	32	31
Določeni posamezniki	16	11
Politiki	0	1
Ne vem	1	3
Skupaj	100	100

Vir: Leinert Novosel (1999: 103).

6.2. Izobrazba

Možnosti za šolanje žensk so bile dolgo časa slabe. Slovenija in Hrvaška sta v drugi polovici 18. stoletja uvedli obvezno štiriletno osnovno šolanje, kljub temu pa so zaradi predsodkov dekletom šolanje pogosto prepovedovali. Tako je bilo leta 1931 nepismenih moških nad 10. letom starosti 32,2 %, nepismenih žensk pa kar 54,4 %²⁵ (Tomšič, 1981: 18). Za izobrazbo žensk je bila posebej pomembna uvedba obveznega osnovnega osemletnega šolstva za oba spola in skupno vzgajanje dečkov in deklic v mešanih razredih (Tomšič, 1981: 113).

²⁴ Raziskava je bila narejena na Hrvaškem leta 1997. Sodelovalo je 1300 anketirancev, vsi v organizaciji Fakultete političnih ved iz Zagreba - projekt »Volitve, stranka in parlament na Hrvaškem 1900-2000«.

²⁵ V Sloveniji je bil ta odstotek najmanjši in sicer 5,8%, v Bosni in Hercegovini pa največji (84 %), kot tudi v Srbiji (78,7 %).

Med svetovnima vojnama od leta 1919 do leta 1938 se v Sloveniji delež deklet v osnovnih šolah vedno bolj povečeval (glej prilogo Č), podobno je bilo tudi v srednjih šolah²⁶ in v gimnazijah, kjer se je vsako šolsko leto število deklet povišalo za več kot 10 % (glej prilogo D). V tem času pa je strmo naraslo tudi število deklet na ljubljanski univerzi (glej prilogo E).

Do končne ukinitve ločevanja po spolih v šolskih razredih pa je prišlo šele nekaj let po drugi svetovni vojni. Za šolanje deklet tako ni bilo več ovir. V drugi polovici 20. stoletja je v Sloveniji število deklet v gimnazijah presegalo število fantov (glej prilogo F), število deklet vpisanih na visokošolskih ustanovah pa je presegel 50 % šele po letu 1970 (glej prilogo G).

Razlike v številu deklet in fantov v posameznih šolah so bile posledica tradicionalne delitve na ženska in moška dela (Gabrič, 2004: 219). Od izobrazbe je bilo odvisno tudi, kako bo ženska dojemala svojo vlogo v družbi (glej tabelo 6.2.1.).

Tabela 6.2.1.: Ocena žensk, da je njihovo mesto doma – glede na izobrazbo²⁷

Šolska izobrazba	Sploh ne (%)	Delno (%)	V popolnosti (%)
Osnovna šola	49	21	30
Srednja šola	73	15	12
Višja ali visoka	86	8	5

Vir: Leinert Novosel (1999: 48).

6.3. Zaposlitev

Ženske so se zaposlovale predvsem v »ženskih poklicih«, za te pa bi lahko označili zdravstvene asistentke, uradnice za pisarniški material ter poklice za preprosta storitvena dela in prodajanje. Podrejeno vlogo so imele v podjetništvu, kjer so sodelovale skoraj izključno v odvisnem delu. V obrti, trgovini in v svobodnih poklicih so gospodarsko delovale samo kot vdove ali dedinje. V industriji 19. in 20. stoletja je bilo delavk od 25 % do 40 % od vseh zaposlenih (Kresal, 2004: 171).

²⁶ V ostalih šolah je bilo nekaj nad 50 % žensk, v trgovskih in obrtnih šolah pa 26 % žensk.

²⁷ Raziskava je bila narejena na Hrvaškem leta 1997. Sodelovalo je 1300 anketirancev.

Delavke so bile v 80. letih 19. stoletja²⁸ zaščitene pred prekomernim izkoriščanjem. Prepovedano je bilo zaposlovanje žensk na nočnem in zdravju škodljivem delu, materinstvo je bilo deloma zaščiteno, uvedeni so bili porodniški dopusti in čas za dojenje, če je bilo v tovarni zaposlenih večje število mater z majhnimi otroki, so morale podjetja zagotoviti otroško varstvo. Za mlajše samske delavke pa so morali zagotoviti ustrezna stanovanja v dekliških domovih²⁹ (Kresal, 2004: 171).

Vendar pa so bile ženske po kolektivnih pogodbah slabše plačane od moških; tudi minimalne mezde, ki jih je določala država, so bile za ženske nižje. Kvalifikacijska struktura žensk je bila slabša od moških; delavke so pretežno delale na akord³⁰, kar je bilo težje in manj ugodno (Kresal, 2004: 171).

Po 2. svetovni vojni se je število zaposlenih žensk v Jugoslaviji povečalo za približno devetkrat³¹. Odstotek žensk se je v skupnem številu zaposlenih razlikoval po republikah in avtonomnih pokrajinah, od 44 % v Sloveniji do 20 % na Kosovu (Tomšič, 1981: 92). Čeprav je žensk številčno skoraj povsod po svetu več, so v primerjavi z moškimi delovno manj aktivne. Ženska mora s svojim delom tudi prekiniti zaradi bolniškega dopusta za otroke in porodniškega dopusta.

Poleg službe pa je žensko vedno čakalo tudi doma delo - v gospodinjstvu, kajti gospodinja naj bi bila vsaka ženska, izobražena ali preprosta, poročena ali samska, mlada ali stara.

Ženska, zlasti poročena ali samohranilka, ki zmeraj nosi na svojih ramenih glavnino gospodinjanskega bremena, pa ni imela časa, da bi aktivno sodelovala v političnih akcijah ali v samoupravnih procesih odločanja (Jezernik, 1984: 119).

»Tako splošna ekonomska situacija kot ekonomski status vsake posameznice še posebej močno vplivata na njene možnosti političnega angažiranja. Osebni status posameznice (izobrazba, poklic, zaposlenost) v precejšnji meri določa tudi njene politične ambicije« (Antić Gaber, 1998: 157).

Dojemanje žensk o svoji vlogi v gospodinjstvu se razlikuje med zaposlenimi in nezaposlenimi ženskami (glej tabelo 6.3.1.).

²⁸ V prvi kodifikaciji delavske zaščite.

²⁹ V zakonu o zaščiti delavcev iz leta 1922 je bila ta zaščitna zakonodaja še bolj dodelana.

³⁰ Plačevanje zaslužka glede na storjeno delo, po učinku.

³¹ Leta 1978 je bilo v Jugoslaviji več kot 1.836.000 zaposlenih žensk, kar je 34,7 % vseh zaposlenih.

Tabela 6.3.1.: Ocena žensk, da je njihovo mesto doma – glede na zaposlenost³²

Delovni status	Sploh ne (%)	Delno (%)	V popolnosti (%)
Zaposleni	76	13	11
Nezaposleni	68	16	16

Vir: Leinert Novosel (1999: 48).

7. DEJAVNIKI POLITIČNEGA SISTEMA, KI VPLIVAJO NA PRISOTNOST ŽENSK V PARLAMENTU

7.1. Volilni sistemi

Volilni sistemi, ki v širšem pomenu obsegajo predpise o volilni pravici, organizaciji volitev, postopku in tehniki volitev, razdelitvi mandatov itd., v ožjem pa sistem razdelitve mandatov, so lahko večinski ali pa proporcionalni, oziroma sistemi sorazmernega predstavništva s številnimi izpeljankami in kombinacijami obeh sistemov (Antić Gaber, 1998: 64).

Pri večinskem se mandati dodelijo samo tistim strankam, ki na volitvah zberejo večino glasov (bodisi relativno, kjer za zmago zadostuje največji delež glasov, bodisi absolutno, kjer pa je za zmago potrebna več kot polovica glasov)³³, tj. velikim strankam (Antić Gaber, 1998: 64). V proporcionalnem sistemu pa se mandati razdelijo med stranke sorazmerno z dobljenim deležem glasov volilnega telesa, kar pomeni, da lahko sedeže v parlamentu zasedejo tudi manjše stranke (Antić Gaber, 1998: 64).³⁴

Število žensk v parlamentih je praviloma večje v sistemih sorazmernega predstavništva³⁵ kot v večinskih volilnih sistemih (glej tabelo 7.1.1.).

³² Raziskava je bila narejena na Hrvaškem leta 1997. Sodelovalo je 1300 anketirancev.

³³ Če v prvem krogu glasovanja nihče ne dobi absolutne večine, se izvede drugi krog glasovanja.

³⁴ Obstajata dva osnovna tipa proporcionalnega sistema: sistem sorazmernega predstavništva s strankarsko listo in sistem enega prenosljivega glasu.

³⁵ Vse države SV Evrope imajo eno od različic kombiniranega oziroma proporcionalnega volilnega sistema.

Tabela 7.1.1.: Delež žensk v 24 nacionalnih parlamentih v letih od 1945 do 1998

Sistem \ Leto	Leto						
	1945	1950	1960	1970	1980	1990	1998
Večinski volilni sistem (%)	3,05	2,13	2,51	2,23	3,37	8,16	11,64
Proporcionalni volilni sistem (%)	2,93	4,73	5,47	5,86	11,89	18,13	23,03

Vir: <http://www.idea.int/women/parl/ch3c.htm#table5>, 10.9.2004

Milica Gaber Antić (1998: 95-6) je ob osnovni ugotovitvi, da sistem sorazmernega predstavništva ugodneje vpliva na izvolitve žensk kot večinski sistem zaradi sorazmernega preračunavanja glasov v sedeže, analizirala vpliv posameznih elementov volilnega sistema na izvolitev žensk in prišla še do naslednjih ugotovitev:

- 1) Na izvolitev žensk pomembno vpliva velikost volilne enote oziroma število predstavnikov, ki jih volimo v volilni enoti. Pri tem obstaja enostavno pravilo: čim večje je število predstavnikov, tem manjši je delež glasov, potreben za izvolitev, in tem večje so možnosti za izvolitev žensk in predstavnic ter predstavnikov manjšin.
- 2) Na izvolitev žensk bolj ugodno, kot večinske formule³⁶ (formula relativne in absolutne večine), vplivajo formule sorazmernega predstavništva, med njimi najbolj sorazmerno predstavništvo s strankarskimi kandidatnimi listami (sorazmernost preračuna pomembno vpliva na večje možnosti za izvolitev žensk v parlamentu, saj ženske ne nastopajo posamično, ampak gre za kolektivni nastop skupaj z moškimi).
- 3) Največje možnosti za izvolitev imajo ženske, ko imajo volivci možnost vrstilnega glasovanja³⁷ (tudi če se ne nahajajo na visokih mestih na kandidatni listi).
- 4) Na izvolitev žensk ima posredno velik vpliv tudi volilni prag. Določila o potrebnem deležu glasov za vstop liste ali stranke v parlament tudi v sistemih sorazmernega predstavništva neugodno vplivajo na možnost za izvolitev žensk. Izločajo namreč majhne stranke, med katerimi pa so tudi (ali predvsem) ženskim kandidaturam naklonjene stranke (npr. zelene stranke), ki zaradi tega določila sploh ne morejo priti v parlament.

³⁶ Pri teh je zmagovalec vedno samo eden.

³⁷ Vrstilna (ordinalna) izbira volivca je, kjer lahko opcije razvrsti po naklonjenosti.

- 5) Med ostalimi vplivi, ki so povezani z volilnim sistemom, velja posebej izpostaviti delež zamenjav v parlamentu. Možnosti za izvolitev žensk so tesno povezane z možnostmi za kandidiranje. Če je delež poslancev, ki ponovno kandidira, nizek, se povečajo možnosti za izvolitev novincev in s tem tudi žensk.

7.2. Politične stranke

»S pojmom politična stranka se navadno razume politična organizacija, ki vključuje ljudi z istim političnim prepričanjem in se bori za osvojitve in obdržanje državne oblasti, prek katere želi uresničiti svoje politične cilje« (Grad, 2000: 34).

Politične stranke so nedvomno tisti politični dejavnik, ki ima največjo vlogo pri izbiranju kandidatov za volitve. Vendar je ustroj strank različen in podrobnejše oblikovanje procesov izbire kandidatov za volitve, ki vsekakor pomembno vplivajo tudi na število žensk v parlamentih, je večinoma prepuščeno njihovim notranjim pravilom (statutom, pravilnikom, nepisanim pravilom obnašanja) (Fink Hafner in Krašovec, 2000: 144).

Milica Antić Gaber (1998: 102-5) je razdelila stranke po več dejavnikih, ki vplivajo na uvrstitev žensk za kandidate na volitvah.

1) Ideološka naravnost strank

Tradicionalne in desno usmerjene stranke (ljudske, krščanske, podjetniške, itd.), ki vidijo vlogo žensk predvsem v njihovem družinskem okviru (kot žene, matere in gospodinje), si večinoma ne prizadevajo za vključitev večjega števila žensk v politiko³⁸, za razliko od strank v sredini in levo usmerjenih strank (delavskih, socialističnih, socialdemokratskih in zelenih), ki so večinoma naklonjene prepričanju, da pripada ženskam mesto tudi v politiki.

2) Notranja organiziranost strank

Razvidnost uradnih postopkov znotraj strank je v prid ženskam, ker prinaša večje možnosti ne vključenim. Tako ima vodstvo stranke v strogo centraliziranih strankah s prevladujočimi formalnimi pravili izjemno moč sprejemanja najpomembnejših odločitev brez poprejšnjega preverjanja med članstvom stranke.

³⁸ To ne velja več za skandinavske države.

Če je vodstvo naklonjeno novim, še neuveljavljenim potencialnim politikom, imajo ti več možnosti za prodor, kot v strankah, ki so organizirane manj centralizirano ali popolno decentralizirano. V tem primeru pa ima vodstvo, ki podpira svoje lokalno izbrane kandidate, manj možnosti za sprejem formalnih postopkov in posebne politike v korist ženskam.

3) Državne (nacionalne) ali regionalne stranke

»Državne« stranke si prizadevajo za širše oziroma nacionalne interese, zato je verjetnost, da bodo prisluhnile interesom žensk in jim omogočile kandidirati na svojih kandidatnih listah, večja kot pri regionalnih strankah, ki si prizadevajo zadovoljiti neki lokalni interes.

4) Velikost oziroma moč politične stranke

Manjše in politično šibkejše stranke nimajo veliko uveljavljenih politikov, zato so možnosti žensk za uvrstitev na kandidatne liste sorazmerno večje kot pri velikih in uveljavljenih strankah, vendar je pri slednjih verjetnost izvolitve neprimerno večja.

5) Število tekmujočih strank

V parlamentih, kjer si sedeže razdeli več strank, je število sedežev, ki jih zasedejo posamezne stranke, praviloma manjše, zato jih stranke skušajo pridobiti čimveč. Eden od načinov je tudi predlaganje novih kandidatov, med katerimi so tudi ženske. V primeru, ko je strank manj, pa so zamenjave v parlamentu skromne in ni veliko možnosti za novince, torej tudi za ženske.

Večje možnosti za kandidiranje žensk se v državah z daljšo tradicijo delovanja demokratičnih institucij pojavljajo tudi takrat, ko nastajajo nove stranke (npr. zelene stranke, ki dosegajo v svojem članstvu najvišje deleže žensk).

Z naraščanjem števila žensk v članstvu strank se ni avtomatično okrepila tudi njihova politična moč. Naraščajoče nezadovoljstvo žensk s položajem v stranki in z majhno politično močjo se je pokazalo predvsem v poskusih ustanavljanja ženskih strank, posebnih ženskih list za parlamentarne volitve ali pa posebnih ženskih sekcij, frakcij in zvez v ali pri strankah.

Za promocijo in podporo svojim članicam pri volitvah v državni parlament se lahko stranke poslužujejo določenih strategij v kandidacijskih postopkih, ki so:

- verbalne strategije - pri katerih stranka ženske zahteve sprejme v izhodiščih za volilno kampanjo, strankini govorniki pa večkrat poudarijo pomen večje prisotnosti žensk v organih oblasti,
- strategije pozitivne akcije - programi usposabljanja in nudenja pomoči, ki ženskam, ki si to želijo, omogočajo zasesti določene politične pozicije ter
- strategije pozitivne diskriminacije - zbir ukrepov, s katerimi je določeno število mest oziroma pomembnih političnih položajev v stranki ali na kandidatnih listah za volitve rezerviranih za ženske (Lovenduski v Antić Gaber, 1998: 127-130).

Za bolj množično politično udeležbo žensk pa lahko z različnimi mehanizmi poskrbi tudi država in sicer z mehanizmom rezerviranih sedežev (določen delež sedežev v nacionalnem predstavniškem telesu je rezervirano za ženske), z mehanizmom imenovanja (institut imenovanja določenega števila žensk v parlament), z mehanizmom kvot (z državno zakonodajo naloženo strankam, da morajo na kandidatnih listah za volitve v parlament postaviti določen delež žensk) in z načelom paritete (načelo enake prisotnosti moških in žensk).

7.2.1. Kvote

Delež žensk, tako na kandidatnih listah, kakor na izvoljenih položajih političnega odločanja, je tako nizek, da terjaja uvedbo kvot, predvsem zaradi ugotovitve, »da so ženske kljub formalnopravno enakemu položaju z moškimi dejansko v bistveno slabšem izhodiščnem in končnem položaju« (Antić Gaber, 1998: 137).

Kvote lahko opredelimo kot minimalni delež zastopanosti enega od spolov (običajno podprezentiranega) ali pa kot minimalni delež zastopanosti vsakega od spolov. Njihov namen je obema spoloma omogočiti enake možnosti kandidiranja za politične položaje. S kvotami določamo številčno razmerje med spoloma na kandidatnih listah za voljene politične položaje, bodisi na strankarski bodisi na nacionalni ravni. Kvote se običajno določijo kot začasen ukrep: čas je lahko določen z letnico prenehanja veljavnosti tega določila, lahko veljajo za nekaj naslednjih volitev, lahko se uporabljajo, dokler niso odstranjene ovire, ki ženskam preprečujejo vstop v politiko in dokler ni dosežena uravnotežena prisotnost obeh spolov v politiki, lahko pa veljajo za nedoločen čas.

Običajno jih predpisujejo strankarski statuti, redkeje pa so zapisane v nacionalnih zakonodajah. Če kvote predpisujejo strankarski statuti, je to običajno izraz politike stranke in njene pripravljenosti za spreminjanje obstoječega stanja podreprezentiranosti žensk v parlamentu. Zapisani so različno (od 20 do 50 odstotkov). V primeru, da kvote predpisuje nacionalna zakonodaja, so kvote obvezujoče za vse stranke, vendar »nacionalne zakonodaje praviloma urejajo te procese le v manjši meri« (Krašovec in Fink Hafner, 2004: 79).

Kvote so lahko pravno zavezujoče ali orientacijske, ki pa niso obligatorne. Pravna moč je lahko različne stopnje, zato ločimo: imperativne (njihovo uveljavljanje ureja zakon, ki v primeru neupoštevanja predpisuje tudi sankcije), indirektne (dajejo tistim, ki jih spoštujejo, določene vzpodbude ali ugodnosti) in pa priporočljive kvote (določene so samo s smernicami, pri katerih ni sankcij in imajo majhno pravno moč). Orientacijske kvote so prostovoljne; gre predvsem za načrte in programe podpore zvišanju deleža žensk v pomembnih političnih organih. (Antić Gaber, 1998: 140).

8. ŽENSKE V DRŽAVNEM ZBORU

8.1. Volilni sistem v Sloveniji

V Sloveniji leta 1990 na prvih večstrankarskih volitvah v tridomno skupščino, so bile volitve neposredne, potekale pa so po različnih volilnih sistemih³⁹. Za volitve v družbenopolitični zbor, ki je bil za stranke najpomembnejši, so lahko kandidatne liste predlagale stranke ali volivci. Slovenija je bila razdeljena na šestnajst volilnih enot, od teh sta bili dve namenjeni volitvam predstavnika narodnostnih manjšin, v štirinajstih pa so volivci volili različno število delegatov - največ sedem, najmanj tri in toliko glasov, kolikor je bilo mest v posameznih volilnih enotah, je imel na razpolago vsak z volilno pravico. Svoj glas so lahko oddali posamičnemu kandidatu iz ene stranke ali iz različnih strank (panaširanje), ali pa za listo kot celoto.

³⁹ Volitve v družbenopolitični zbor so potekale po sistemu sorazmernega predstavnštva, volitve v druga dva zbora pa po večinskem volilnem sistemu (sistem relativne večine za zbor združenega dela in sistem absolutne večine za zbor občin).

Mandati so se strankam za ta zbor najprej dodelili na ravni volilne enote po Hareovem količniku, ostanke glasov so na ravni države razdelili s pomočjo d'Hondtovega sistema⁴⁰ (Antić Gaber, 1998: 167). V družbenopolitični zbor je prišlo 80 delegatov iz devetih različnih strank. Pred naslednjimi volitvami je Ustava uzakonila sistem klasičnega političnega predstavništva in je s formulacijo 82. člena dokončno pretrgala z delegatskim sistemom, po katerem so bile delagacije in delegati zgolj »prenašalci« volje ljudstva v skupščine (Antić Gaber, 1998: 171). Tako so državnozborske volitve leta 1992 potekale po novi volilni zakonodaji. Volivci so lahko en glas oddali izbranemu kandidatu v svojem volilnem okraju. Država je bila razdeljena na osem volilnih enot, znotraj katerih je bilo enajst volilnih okrajev, ti pa so bili po številu prebivalcev približno enaki. Volitve pa so dejansko potekale v 88 volilnih okrajih, v katerih so kandidati tekmovali med seboj, izvoljeni pa so bili tisti, ki so na kandidatnih listah svoje stranke v svojem okraju v volilni enoti zbrali največ glasov. Z liste ene stranke je bilo izvoljenih toliko kandidatov, kolikokrat je v deležu glasov, ki ga je stranka dosegla v volilni enoti, bila vsebovana potrebna kvota⁴¹ (Antić Gaber, 1998: 175). Nespremenjeno je ostalo tako dodeljevanje mandatov, kot rezervirani dve mesti za predstavnika madžarske in italijanske manjšine⁴². V državni zbor je bilo tega leta izvoljenih 90 poslancev iz osmih različnih strank, po enakem sistemu so bile izvedene naslednje volitve, leta 1996, ko je bilo v državni zbor izvoljenih 90 poslancev iz sedmih različnih strank. Volitve leta 2000 so se odvijale po novem volilnem sistemu, ki je prinesel nekaj sprememb. Od tega leta velja nacionalno določen 4-odstotni volilni prag⁴³ (Fink Hafner in Krašovec, 2004: 111), odpravljene so bile nacionalne liste, namesto Harejevega količnika se je uporabljal Droopov količnik⁴⁴ (tudi zmanjšan količnik), razdeljevanje mandatov na ravni države je potekalo po d'Hondtovem sistemu najvišjih količnikov. Vse to je veljalo tudi za zadnje volitve, leta 2004.

⁴⁰ Hareov količnik se ugotovi tako, da se skupno število glasov deli s številom delegatov, ki se volijo v volilni enoti. S tem se ugotovi število glasov, ki je potrebno za izvolitev enega »delegata«. Listi se dodeli toliko mandatov, kolikokrat je količnik vsebovan v številu glasov za posamično listo kandidatov. Ostanke glasov se najprej za vsako listo posebej seštejejo na ravni države, seštevek liste pa se deli z vsemi števili od 1 do števila nerazdeljenih mandatov. Mandati se dodelijo tistim listam, ki imajo najvišje količnike (d'Hondtov sistem delitve).

⁴¹ Po Harejevem količniku je bila 9,09, po Droopovem, ki pride v Sloveniji v veljavo leta 2000 pa 8,33.

⁴² Izvoljena po sistemu relativne večine.

⁴³ V letih 1990, 1992, 1996 ni bilo nacionalno določenega praga.

⁴⁴ Izračunamo ga tako, da skupno število glasov, oddanih za vse liste v volilni enoti, delimo s številom poslancev, ki se volijo v volilni enoti, povečanih za ena.

Danes sestavlja Državni zbor 90 poslancev, med njimi po en poslanec italijanske in madžarske narodne skupnosti, njihov mandat traja štiri leta. Državni zbor sprejema zakone, državni proračun, razpisuje referendum, odloča o spremembi ustave, o uporabi obrambnih sil, odreja preiskave o zadevah javnega pomena, itd.

8.1.1. Vpliv volilnega sistema na izvolitev žensk v Sloveniji

Na izvolitev žensk v Sloveniji proporcionalni sistem ugodno vpliva (na volitvah leta 1992 je zahvaljujoč predvsem sistemu sorazmernega predstavništva bilo od 14,8 % kandidatke v parlament izvoljenih 13,3 % žensk). Vendar ima naš volilni sistem zaradi volilnih enot z več sedeži in okraji znotraj njih večinske elemente, saj morajo kandidatke tekmovati za glasove s kandidati drugih strank, potem pa za izvolitev še s kolegi iz lastne stranke (Antić Gaber, 2000: 130). Tako je sindrom volilnih okrajev proizvedel množico poslancev z naslednjimi karakteristikami: moški, srednji razred, župan (Antić Gaber, 2000: 131).

V Sloveniji na izvolitev žensk relativno ugodno vplivata srednje velika volilna enota (od 3 do 7 sedežev) in d'Hondtov način preračunavanja glasov v sedeže (kar kažejo volitve v družbenopolitični zbor leta 1990, ko so bile ženske na kandidatnih listah udeležene 17,9-odstotno in je bilo izvoljenih kar 15 % žensk).

V Sloveniji smo po volitvah imeli 2,5-odstotni, 3,3-odstotni in po letu 2000 nacionalno določeni 4-odstotni volilni prag. Leta 1992, ko se je volilni prag z 2,5 % dvignil na 3,3 %, je to imelo za posledico »izgubo« 17,6 % vseh glasov volivcev, ki so jih ti dali manjšinskim strankam, na volitvah leta 1996 je bil delež izgubljenih glasov manjši, a še vedno visok - 11,29 % (Antić Gaber, 1998: 182).

Glede zmanjševanja oziroma povečevanja števila sedežev v parlamentu velja pravilo, da se pri zmanjševanju števila sedežev poveča konkurenca, možnosti žensk za izvolitev pa se zmanjšajo, in obratno (Antić Gaber, 1998: 182-3). Tako je bil eden od razlogov za nizek delež izvoljenih članic slovenskega parlamenta na volitvah 1992 prav zmanjšanje števila razpoložljivih sedežev z 240 na 90 v Državnem zboru in na 40 v Državnem svetu. Možnosti kandidatov za izvolitev na volitvah 1992 so bile s tem približno dvakrat manjše kot na volitvah 1990.

V Sloveniji je bilo leta 1992 na podlagi nacionalne liste, ki je strankam omogočala predstavitev nekaterih delov njenega članstva ali volilnega telesa (podreprezentiranega), izvoljenih pet poslank⁴⁵.

8.2. Ženske v slovenskih političnih strankah

Po neuspehu »ženskih list in družbenih gibanj« na volitvah je ženskam postalo jasno, da so politične stranke edine, ki obvladujejo politični prostor in da je potreben angažma v strankah, če želijo kontinuirano sooblikovati politični prostor. Na tej osnovi so nastale ženske zveze, klubi oziroma forumi:

- *Klub Minerva* oziroma *Ženska mreža* pri Liberalno-demokratski stranki,
- *Ženski forum* iz ženske frakcije Stranke demokratične prenove⁴⁶,
- *Slovenska ženska zveza* pri Slovenskih krščanskih demokratih,
- *Slovenska ženska zveza* pri Slovenski ljudski stranki,
- *Odbor socialdemokratinj* pri Slovenski demokratski stranki⁴⁷.

Delovanje političnih strank v Sloveniji je urejeno v več zakonih (Zakon o političnih strankah, Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o političnih strankah, Zakon o volitvah v Državni zbor, itd.), vendar pa o procesu izbire kandidatov za volitve in zagotavljanju večjega števila kandidatke na volitvah ni definirano z zakonom. Določeno je le, da stranke določijo kandidatne liste v skladu s svojimi notranjimi akti in na tajnih volitvah, pri tem pa morajo zagotavljati obema spoloma enake možnosti. To pa je zelo pomemben kazalec razvoja in demokratičnosti družbe.

Pri deležu žensk na kandidatnih listah na prvih treh volitvah ugotovimo pozitiven trend (glej tabelo 8.2.1.) . To pa seveda ni pomenilo tudi večjega števila poslank, saj bi bila za njihovo izvolitev potrebna postavitev v perspektivne volilne okraje.

⁴⁵ Stranke so se lahko s svojimi politikami zavzemale za interese podreprezentiranih in s tem so lahko uveljavile večjo prisotnost žensk v parlamentu.

⁴⁶ Današnji Socialni demokrati

⁴⁷ Stranka se je imenovala Socialdemokratska stranka.

Tabela 8.2.1.: Deleži kandidatk in izvoljenih žensk na prvih treh volitvah

	Volitve 1990	Volitve 1992	Volitve 1996
	DPZ⁴⁸	DZ	DZ
Delež kandidatk (%)	17,9	14,8	19,0
Delež izvoljenih (%)	15,0	13,3	7,8

Vir: Antić Gaber (1998: 205).

Leta 1990 je bilo v družbenopolitični zbor izvoljenih 15 % žensk (12 delegatk), na naslednjih volitvah, dve leti kasneje, pa 13,3 % oziroma 12 poslank. Volilni izidi po okrajih za volitve 1992 kažejo, da je bilo v perspektivne volilne okraje od 102 kandidat tistih strank, ki so bile v parlamentu ali so imele možnost priti vanj in so nastopile že na prejšnjih volitvah (LDS, SLS, SDS, SKD, ZLSD, SNS, DS), postavljenih 47 kandidat ali 46 %, v izgubljene okraje pa 54 kandidat ali 52,9 % (Antić Gaber, 1999: 177).

Na volitvah leta 1996 se je število poslank še zmanjšalo in doseglo najnižje število žensk doslej, kar je 7,8 % oziroma le sedem poslank, kljub temu, da je bilo na kandidatnih listah 19 % žensk. Večina strank (razen SKD⁴⁹) je takrat celo povečalo delež žensk na svojih kandidatnih listah, še najbolj občutno ZLSD (na 40 odstotkov), ki pa po volitvah ni imela nobene poslanke. Druge stranke so imele po eno poslanko (glej tabelo 8.2.2.). Tega leta se je v parlament uvrstila tudi nova stranka (DeSUS), ki je imela med kandidati 21,8 % žensk.

Po formiranju nove vlade junija 2000 se je struktura parlamenta nekoliko spremenila⁵⁰ (glej prilogo H), delež žensk se je v naslednjem mandatnem obdobju (2000-2004) povečal, vendar jih je bilo v DZ še vedno samo 12 oziroma 13,3 %. Največ, pet poslank, je imela LDS, sledila ji je ZLSD s tremi, NSi z dvema, štiri parlamentarne stranke pa ni v parlamentu predstavljala niti ena ženska (glej tabelo 8.2.2.).

Na zadnjih parlamentarnih volitvah, leta 2004, se je delež izvoljenih žensk v parlamentu zopet nekoliko znižal in dosegel 12,2 %. Na kandidatnih listah je bilo okoli 25 % žensk. Od strank, ki so prišle v parlament, je imela največ kandidatk ZLSD, 45 %, več kot 70 % pa so imele JL, SEG in združene GŽS, ZZP, ZNS, NDS. Najmanj žensk na kandidatni listi je imela SDS, le 11 % (glej prilogo I).

⁴⁸ Družbenopolitični zbor

⁴⁹ Leta 1994 je bilo največ žensk v strukturi članstva SKD (61,7 %). Sledile so ji ZLSD s 37,3 %, v SLS s 33,3 %, v SDS s 20,3 % in v SNS z 18 %.

Tako med 29 sedeži, ki jih zasedajo poslanci SDS, le dva pripadata ženskam. Največ, tri poslanke, ima LDS, po dve poslanki imata še ZLSD in NSi, eno imajo v SNS-u, eno mesto pa pripada predstavnici madžarske narodne skupnosti. Skupno je v parlamentu torej 11 poslank (glej prilogo J).

Slovenske parlamentarke imajo višjo izobrazbo od parlamentarcev, večina poslank prihaja s področja družbenih dejavnosti (šolstvo, zdravstvo), za razliko od poslancev, ki prihajajo iz pravnških in ekonomskih poklicev. Med poslankami in poslanci ni večjih odstopanj glede starosti, več poslancev kot poslank pa je poročenih in ima otroke (v povprečju imajo poslanci več otrok kot poslanke), kar priča o tradicionalnih delitvah dela in vlog (Antić Gaber in sodelavke, 2003: 14)⁵¹. Delovanje slovenskih poslank v parlamentu pa je bolj pasivno kot pri poslancih (glej prilogo K).

Tabela 8.2.2.: Sestava DZ po strankah in spolu v dveh mandatih

Stranka	1996-2000		2000-2004	
	M	Ž	M	Ž
LDS	24	1	29	5
SDS	15	1	14	0
SLS	18	1		
DeSUS	4	1	4	0
SNS	3	1	3	1
SKD	9	1		
ZLSD	9	0	8	3
SLS+SKD			9	0
NSi			6	2
SMS			4	0
Poslanca narodne skupnosti	1	1	1	1
SKUPAJ	83	7	78	12

Vir: Antić Gaber in sodelavke (2003: 15).

⁵⁰ LDS in levo-sredinska koalicija (poleg LDS-a še ZLSD, DeSUS in nekaj časa SLS) je vladala vse do zadnjih parlamentarnih volitev, leta 2004, ko jo je premagala SDS in ustanovila svojo desno-sredinsko koalicijo (poleg SDS-a še NSi, SLS in DeSUS).

⁵¹ Po prvih krajših analizah delovanja parlamentark v sredini devetdesetih let 20. stoletja (za sklica 1990-1992 in 1992-1996).

Na volitvah za Evropski parlament so stranke kandidirale večje število žensk, kar 45 odstotkov⁵². Po volitvah smo tako dobili sedem evropskih poslancev, od tega štiri moške in tri ženske (glej prilogo L).

Kljub temu pa se v Sloveniji še vedno kaže piramidalna struktura položaja žensk znotraj strank (glej tabelo 8.2.3.). »Največ jih je med članstvom, veliko manj na vodstvenih funkcijah stranke, še manjši je njihov delež na strankarskih kandidatnih listah za parlamentarne volitve, najmanjši pa v poslanskih skupinah parlamentarnih strank« (Antić Gaber, 1998: 123).

Tabela 8.2.3.: Politična moč stranke in delež žensk v poslanski skupini

		Državni zbor	Državni zbor	Poslanska skupina
		Delež glasov (%)	Delež sedežev (%)	Delež žensk (%)
LDS	1992	23,46	24,4	9,9
	1996	27,1	27,8	4,0
SKD	1992	14,51	16,6	13,3
	1996	9,62	11,1	10,0
ZLSD	1992	13,58	15,5	14,2
	1996	9,03	10,0	0
SNS	1992	10,2	13,3	16,6
	1996	3,22	4,4	25,0
SLS	1992	8,69	11,1	20,0
	1996	19,38	21,1	5,2
SDS	1992	3,34	4,4	0
	1996	16,13	17,8	6,2
DS	1992	5,01	6,6	16,6
	1996	2,68	0	0
ZS	1992	3,7	5,5	0
	1996	-	-	-
DeSUS	1992	-	-	-
	1996	4,32	5,6	20,0

Vir: Antić Gaber (1998: 211).

⁵² Za volitve v evropski parlament so bile uzakonjene ženske kvote.

Na mestu vodje poslanske skupine poslank ni. V mandatnem obdobju 1996-2000 so ženske vodile le tri komisije in dva odbora, v 2000-2004 pa kljub povečanju števila poslank ni nobeni uspelo dobiti vodenja odbora ali komisije⁵³. Ženska ni bila nikoli niti predsednica Državnega sveta niti Ustavnega sodišča.

Še manj žensk pa je v drugih vejah oblasti. V vladi ni bilo nikoli veliko žensk. Leta 1992 sta bili imenovani dve ministrici, leta 1996 nobena in leta 2000 tri ministrice, v zadnji vladi pa imamo poleg predsednika še 16 ministrov, med njimi samo eno ministrico. Posebno pozornost vzbuja tudi dejstvo, da se na »glavna« politična mesta, kot so predsednik države, predsednik vlade in predsednik državnega zbora, ni uspelo prebiti nobeni ženski⁵⁴. Mesto podpredsednice parlamenta je najvišje mesto, ki ga je zasedla poslanka⁵⁵. Na zadnjih lokalnih volitvah v Sloveniji leta 2002 je bilo na župansko mesto izvoljenih le devet žensk od 192 županov, torej slabih 5 %. V mestnih in občinskih svetih predstavnice ženskega spola zasedajo le skromnih 12 %.

8.2.1. Praksa kvot pri slovenskih političnih strankah

V politiki slovenskih političnih strank, ki (vsaj javno oziroma uradno) nimajo odklonilnega stališča do žensk v politiki, prevladujejo retorične strategije, manj pogosto naletimo na strategije pozitivne akcije in strategije pozitivne diskriminacije. Tipičen primer je verbalna podpora, ki ji ni sledilo pripuščenje žensk v pomembne organe strank in na kandidatne liste za državnozborske volitve (Antić Gaber, 1998: 194).

O zakonsko določenih kvotah se je razpravljalo v slovenskem parlamentu, vendar noben predlog tovrstnega zakona ni dobil zadostne podpore. Leta 1994 predlagan zakon, ki bi zavezal politične stranke, da na svojih kandidatnih listah zagotovijo, da nobeden od spolov ne bo zastopan z manj kot 40-odstotnim deležem, ni dobil zadostne podpore. Leto kasneje so zakon predlagali člani Združene liste socialnih demokratov, vendar tudi ta predlog ni bil sprejet. O zakonsko določenih kvotah so v Državnem zboru razpravljali tudi pred volitvami leta 1996 in sicer, da bi zakonsko obvezali vse politične stranke z najmanj četrtino oz. tretjino kandidatk pri čemer bi vsako mandatno dobo kvoto povišali za 5 %, vendar zaman.

⁵³ Komisija za politiko enakih možnosti je bila priključena k Odboru za notranjo politiko.

⁵⁴ Barbara Brezigar se je leta 2002 na predsedniških volitvah uvrstila v drugi krog volitev. Predsednik republike je takrat postal dr. Janez Drnovšek.

⁵⁵ Irma Pavlinič Krebs je bila podpredsednica Državnega zbora v mandatu 2000-2004.

Državni zbor je junija 2004 soglasno sprejel spremembo 43. člena ustave, ki po novem določa, da »Zakon določi ukrepe za spodbujanje enakih možnosti moških in žensk pri kandidiranju na volitvah v državne organe in organe lokalnih skupnosti«. Sprememba ustave odpira pot in predstavlja pravno podlago za uzakonitev pri političnem odločanju, med drugim tudi t. i. ženskih kvot. Za zdaj pa je še vedno vse v rokah političnih strank. O udeležbi žensk v politiki so najprej razmišljali v eni od predhodnic LDS - Zvezi socialistične mladine Slovenije - leta 1989. Tri leta kasneje so to konkretizirali v programu in statutu LDS⁵⁶, vendar na volitvah leta 1992 stranka svojih programskih ciljev ni upoštevala in je na kandidatne liste uvrstila le 9,3 % žensk (spodnja meja bi morala biti 30 % žensk). Določila so kasneje konkretizirali in jih upoštevali le na volitvah za organe stranke, na volitvah v državni zbor pa ponovno niso upoštevali programske opredelitve (Antić Gaber, 1998: 213).

Trenutno je v statutu LDS-a v 15. členu opredeljeno: »Na kandidacijskih listah za volitve v državni zbor morata biti oba spola v vseh volilnih enotah skupno zastopana najmanj s četrtino članic/članov. V vsakem naslednjem mandatnem obdobju se delež iz prejšnjega odstavka poveča za tri odstotne točke do dosežene najmanj 40 % zastopanosti vsakega spola« (<http://www.lds.si/party.cp2?uid=2011&linkid=15>, 11.2.2005).

Leta 1995 je ZLSD opredelila tako znotrajstrankarske kvote kot tudi kvote za volitve Državni zbor, občinske in mestne svete in volitve županov⁵⁷. Na volitvah leta 1996 pa kljub povečanemu številu žensk na kandidatnih listah, ni bila izvoljena niti ena ženska⁵⁸.

ZLSD v statutu v 52. členu trenutno opredeljuje: »Kandidatke in kandidate ter kandidatne liste stranke v volitve v Državni zbor določi na predlog predsedstva stranke konvencija stranke. Pravilnik mora v postopku določanja kandidatk in kandidatov ter kandidatnih list za volitve v Državni zbor zagotavljati praviloma najmanj 40 % zastopanost enega spola, v vsakem primeru pa najmanj 1/3 zastopanost enega spola v vseh fazah do odločanja na predsedstvu stranke« (<http://www.zlsd.si/vsebina.php?id=21>, 11.2.2005).

⁵⁶ Na 2. kongresu stranke leta 1992 so določili, da v voljenih in imenovanih organih stranke na državni ravni noben spol ne sme biti udeležen z manj kot eno tretjino, leta 1993 pa so za volitve v državni zbor zapisali, da morata biti oba spola zastopana enakopravno.

⁵⁷ Na kongresu v Slovenj Gradcu novembra 1995 so v statut vnesli določilo o kvotah, ki določa, da morajo kandidatne liste za volitve v državni zbor zagotavljati najmanj 40-odstotno zastopanost enega spola ali pa vsaj tretjino. Vsako mandatno obdobje naj bi se ti deleži povečevali za 5 odstotkov.

⁵⁸ Stranka je razporedila kandidatke v volilne okraje, kjer stranka doslej ni bila zelo uspešna.

V 67. členu statuta pa SLS opredeljuje le: »Pri določanju kandidatk in kandidatov za volitve navedene v prvem odstavku morajo biti zagotovljene enake možnosti obeh spolov« (<http://www.sls.si/documents/stranka/statut.doc>, 14.2.2005).

Tako je večina slovenskih političnih strank ostala pri verbalnih strategijah podpore enaki prisotnosti žensk v državnem zboru.

Ženske kvote so uzakonili edino za volitve v Evropski parlament. Kvote so določale, da mora biti na vsaki kandidatni listi najmanj 40 % predstavnikov vsakega spola in da mora biti najmanj en kandidat vsakega spola uvrščen v zgornjo polovico liste. Poleg tega so sestavljavci list morali paziti tudi na vrstni red kandidatov (izvoljenih je bilo 42,8 % žensk) (http://www.siol.net/Novice/Volitve2004/default.asp?page_id=104, 29.11.2004).

9. ŽENSKE V SABORU

9.1. Volilni sistem na Hrvaškem

Hrvaški parlament je imel od 1990 do marca 2001 zaradi specifičnih pooblastil predsednika republike drugačno vlogo od tiste v klasičnem parlamentarnem sistemu. V polpredsedniškem sistemu je bil predsednik republike nadrejen vladi, politično odgovoren pa ni bil nobeni instituciji političnega sistema. Parlament je imel do ustavne revizije leta 2000 dvodomno strukturo - »Zastupnički dom« in »Županijski dom«. V prvem se je število poslancev gibalo med 100 in 160, njihovo točno število in izvolitev pa so urejali volilni zakoni - od sistema relativne večine do kombinacije sorazmernega in večinskega sistema leta 1995. Po letu 2000 je polpredsedniški sistem zamenjal parlamentarni z neposredno izvolitvijo predsednika republike, čigar vloga se je močno spremenila, med drugim pri sodelovanju z ostalimi subjekti oblasti. Spremenila se je tudi vloga vlade in sicer je podrejenost predsedniku države zamenjala izključna odgovornost parlamentu. Položaj parlamenta se je močno okrepil, kar se kaže pri možnosti občepolitičnih nadzorov nad vlado, sodelovanju predsednika parlamenta pri odločitvah predsednika republike in povečanju pooblastil na področju obrambe. Izvršilna oblast je v rokah predsednika republike in vlade (Leinert Novosel, 2001: 2-3).

Sabor je predstavniško telo državljanov in nosilec zakonodajne oblasti Republike Hrvaške. Odloča o spremembi ustave, vojni in miru, o spremembi državne meje, sprejema zakone, državni proračun, strategijo nacionalne varnosti in strategijo obrambe, lahko razpiše referendum, opravlja volitve, imenovanja in razrešitve v skladu z ustavo in zakonom, nadzira delo vlade in drugih nosilcev javnih dolžnosti, ki so mu odgovorni. Vsebuje od 100 do 160 poslancev, ki se na osnovi splošnega in enakega volilnega prava volijo neposredno s tajnim glasovanjem vsaka štiri leta. Volilni prag za vstop v parlament je 5-odstoten.

Hrvaška je razdeljena na deset volilnih enot⁵⁹ (v vsaki volilni enoti se voli po 14 poslancev), v enajsti pa glasujejo volivci s stalnim bivališčem v tujini, t. i. diaspori⁶⁰. Pripadniki narodnih manjšin glasujejo v posebni, 12. volilni enoti, ki obsega ozemlje celotne Hrvaške, volilni zakon pa jim zagotavlja osem poslanskih mest. Pripadniki srbske narodne manjšine izvolijo tri poslance, pripadniki madžarske in italijanske po enega, pripadniki češke in slovaške izvolijo skupaj enega poslanca, prav tako tudi pripadniki avstrijske, bolgarske, nemške, poljske, romske, romunske, rusinske, ruske, turške, ukrajinske, vlaške in židovske narodne manjšine in skupaj enega izvolijo tudi pripadniki albanske, bošnjaške, črnogorske, makedonske in slovenske narodne manjšine. Predstavniki narodnih manjšin se volijo po večinskem sistemu.

Volilne glasove v mandate se preračunava z d'Hondtovo metodo. Število poslancev prvih desetih volilnih enot iz vsake liste v volilni enoti se dobi tako, da se skupno število veljavnih glasov vsake liste deli s številom od 1 do 14, pri čemer se štejejo decimalni ostanki. Poslanska mesta dobijo liste s 14. najboljšimi rezultati (upoštevajo se tudi decimalni ostanki), vsaka od teh list dobi toliko poslanskih mest, kolikor je dobila posameznih rezultatov med najboljšimi 14.

148 poslancem (140 izbranih v prvih desetih volilnih enotah in 8 predstavnikov narodnih manjšin) se prišteje število poslancev, ki jih izvolijo državljani Republike Hrvaške brez stalnega bivališča, in sicer po t. i. sistemu nefiksne kvote, kar pomeni, da je končno število poslancev diaspore odvisno od števila volivcev, ki se udeležijo volitev⁶¹ (<http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2003/0817.htm>, 7.2.2005).

⁵⁹ Število volivcev v volilnih enotah se ne sme razlikovati za več kot 5 odstotkov.

⁶⁰ Volivci brez stalnega bivališča v Republiki Hrvaški volijo v posebni volilni enoti po 14 kandidatov.

⁶¹ Število veljavnih glasov volivcev v desetih volilnih enotah se deli s 140, z dobljenim rezultatom (količnikom) pa se deli število veljavnih glasov v posebni volilni enoti. Dobljeni rezultat je število poslancev v enajsti volilni enoti. Če rezultat ni celo število, se zaokroži navzgor (od 0,5) oziroma navzdol (pod 0,5).

Leta 2003 je bilo v Sabor izvoljenih 151 poslancev (140 s strankarskih list od prve do desete volilne enote, štiri poslance so izvolili v 11. volilni enoti, osem poslancev pa so izbrale narodne manjšine. Leta 2000 so narodne manjšine izbrale pet poslancev. V saboru je bilo tega leta 151 poslancev.

9.1.1. Vpliv volilnega sistema na izvolitev žensk na Hrvaškem

Sistem sorazmernega predstavnštva ugodno vpliva na izvolitev žensk na Hrvaškem. Za razliko od Slovenije, Hrvaška nima volilnih okrajev, kar pomeni, da je s tega vidika izvolitev žensk večja.

Na izvolitev žensk na Hrvaškem zelo ugodno vplivata velika volilna enota (14 sedežev) in način preračunavanja glasov v sedeže (d'Hondtov način).

Od vseh dejavnikov, ki vplivajo na izvolitev žensk v parlament je na Hrvaškem najmanj ugoden volilni prag (5-odstoten), saj je s tem več možnosti, da bo v parlament izvoljenih manjše število strank.

9.2. **Ženske v hrvaških političnih strankah**

V okviru nekaterih hrvaških političnih strank so bile ustanovljene naslednje ženske zveze: *Katarina Zrinska* (HDZ), *Ženska inicijativa* (HSLs), *Hrvatsko srce* (HSS), *Forum žena* (SRP), *Forum žena SDP-a* (SDP), *Ženska interesna grupa ŽIG* (ASH).

Na Hrvaškem je v Zakonu o enakopravnosti spolov v 15. členu opredeljeno, da morajo politične stranke vsaka štiri leta sprejeti načrt delovanja uravnotežene zastopanosti žensk in moških, pri čemer morajo odrediti metode za vzpostavljanje bolj uravnotežene zastopanosti obeh spolov v stranki, na kandidatnih listah za volitve v sabor (http://www.poslovniforum.hr/zakoni/zakon_o_ravnopravnosti_spolova.asp, 17.2.2005). Ker v zakonu ni natančno opredeljeno, koliko žensk mora vsebovati kandidatna lista za volitve, je to odvisno predvsem od "dobre volje" političnih strank, ki jih kandidirajo.

V socialističnem sistemu na Hrvaškem so bile ženske na višjih nivojih odločanja zastopane približno 20-odstotno. S spremembo političnega sistema, po prvih večstrankarskih volitvah leta 1990, se je zastopanost žensk zelo zmanjšala.

Pri političnem odločanju na vseh nivojih je odstotek žensk padel z 22 % na 4,8 %, kar je uvrstilo Hrvaško v isto skupino po številu žensk v politiki z Iranom, Sudanom in Romunijo (<http://www.babe.hr/zakoni/status2.htm>, 11.2.2005). Na prvih večstrankarskih volitvah je zmagala HDZ, med drugim po zaslugi večinskega dvokrožnega sistema. Na drugih volitvah, leta 1992 je kljub uvedbi kombiniranega volilnega sistema⁶², HDZ znova zmagala. Po volitvah leta 1995 je bilo v Sabor izvoljenih od 127 poslancev le 11 poslank (8,6 %) (<http://www.babe.hr/zakoni/status2.htm>, 11.2.2005). Največ žensk so na kandidatni listi imele leve stranke: SDU (35 %), SDP (22,5 %), ASH(16,25 %). Sledile so jim sredinske stranke: HSLŠ⁶³ (16,25 %), HND (9,5 %), HSS, IDS, HNS, HKDU, SBH (skupno 16,7 %). Najmanj žensk so kandidirale desne stranke: HDZ (9,6%), HSP (3,75%) (Leinert Novosel, 1999: 37). Stanje se je začelo izboljševati na parlamentarnih volitvah leta 2000, ko je kandidiralo 76,03 % kandidatov in 23,97 % kandidatke. Poleg političnih strank so temu pripomogle tudi ženske nevladne organizacije, ki so za parlamentarne volitve 1995 formirale Žensko ad hoc koalicijo za nadzor in vplivanje na volitve, ki je od strank zahtevala večje število žensk na kandidatnih listah ter razvijanje in promoviranje ženskih programov (<http://www.babe.hr/zakoni/status2.htm>, 11.2.2005). Pred volitvami leta 2000 je večina strank svojo obljubo, da bo na svojih listah kandidirala večje število žensk, tudi upoštevala (glej tabelo 9.2.1.).

Tabela 9.2.1.: Zastopanost žensk kandidatnih listah (20.12.1999)

Stranka/koalicija	Število žensk	Delež žensk (%)	Na prvih petih mestih	Na prvih petih mestih (%)	Nosilka liste ali prva na listi	Volilne enote brez žensk
SDP/HSLŠ	41	27	13	23	1	0
HDZ	22	14	11	20	2	2
HSS/LS/HNS/IDS+ASH	17	11	6	10	0	2
HSP/HKDU	14	9	5	9	0	4

Vir: <http://www.babe.hr/istrazivanja/elektorine1.htm>, 17.2.2005

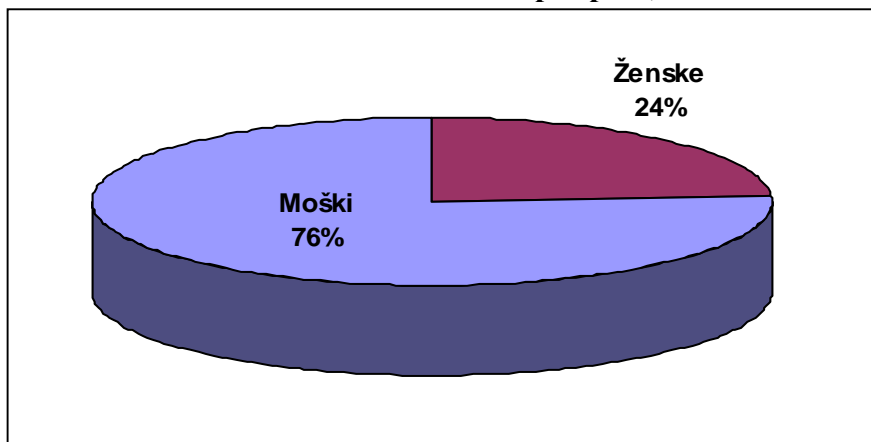
⁶² Volivci so polovico poslancev volili po proporcionalnem, polovico pa po večinskem volilnem sistemu.

⁶³ Leta 1997 se je HSLŠ razcepila na dve stranki: Liberalno stranko (LS) in Hrvaško Socialno Liberalno stranko (HSLŠ).

Čeprav je imela koalicija SDP/HSLŠ največje število kandidatke, enakomerno razporejenih na listah, ni upoštevala svoje razglašene kvote (40 in 35 %). Od vseh strank oziroma koalicij je imela edina kandidatke na vseh listah, prva najnižje razvrščena na listi je bila na 6. mestu. Na listi HDZ so bile ženske razvrščene na visoka mesta, 50 % je bilo žensk na prvih petih mestih na listi, z 20 % žensk na prvih petih mestih na listi pa so se približali svoji razglašeni 25-odstotni kvoti. Koalicija strank HSS, LS, HNS, IDS+ASH je imela na kandidatni listi zastopanih malo žensk. Samo tri kandidatke so bile na drugem ali tretjem mestu. V programih pa so članice te koalicije poudarjale, da je potrebna večja participacija žensk v politiki in da bodo stranke spoštovale 25-odstotne kvote. Koalicija strank HSP in HKDU ni nikoli razglašala potrebe po večji zastopanosti žensk na listah. Na kandidatnih listah je bilo tako le 9 % žensk (<http://www.babe.hr/istrazivanja/elektorine1.htm>, 17.2.2005).

Vse stranke pa so skupno kandidirale na listah za parlamentarne volitve leta 2000 le nekaj več kot 20 % žensk (glej sliko 9.2.1).

Slika 9.2.1.: Kandidati na državni listi po spolu, volitve leta 2000

Vir: <http://www.zinfo.hr/hrvatski/stranice/istrazivanja/izbori2000/izbornirezultati.htm>, 30.11.2004

Na volitvah leta 2000 je vsekakor prišlo do pozitivnega premika, saj je bilo izvoljenih 18,5 % žensk oziroma 28 poslank (glej tabelo 9.2.2.).

Tabela 9.2.2.: Odstotek žensk v Hrvaškem državnem saboru, 11.1.2000

Stranka	Število žensk v Saboru	Delež (%)
SDP	15	33
HSLŠ	4	16
HDZ	7	15
LS	0	0
IDS	0	0
HSS	2	11
HNS	0	0
HSP	0	0
HKDU	0	0
Skupaj	28	18,5

Vir: <http://www.babe.hr/istrazivanja/elektroline4.htm>, 27.9.2004

Na parlamentarnih volitvah leta 2003 je bilo od 151 poslancev izvoljenih še več žensk kot na volitvah leta 2000, torej 32 poslank oziroma 22 % (glej prilogo M). S tem se je Hrvaška premaknila iz skupine držav z 8 % žensk v parlamentu (Lichtenstein) v skupino držav z 20 % žensk, med katerimi se nahajajo zahodnoevropske države (Luksemburg) in Kanada, Uganda ter Namibija. Višjemu odstotku izvoljenih žensk gre pripisati večjemu številu žensk na kandidatnih listah (25 % žensk), kot na volitvah leta 2000, predvsem pa višjemu odstotku žensk na prvem mestu kandidatnih list⁶⁴.

Poslanke v hrvaškem parlamentu so v povprečju stare med 41 in 50 let, največ je tudi poslancev je v tej starostni skupini. Nobena poslanka ni starejša od 60 let, medtem ko je v tej starostni skupini kar 13 poslancev (glej prilogo N). Največ poslancev ima visoko izobrazbo. V parlamentu ima nižjo ali osnovno izobrazbo en poslanec in nobena poslanka (glej prilogo O).

Na Hrvaškem v večini strank narašča tako število članic kot število žensk na vodstvenih položajih, še vedno pa je število žensk na vodstvenih položajih glede na število žensk v članstvu premajhno (glej tabelo 9.2.3.).

⁶⁴ Na volitvah leta 2000 je bilo le 8 % žensk na kandidatnih listah na 1. mestu, na volitvah leta 2004 pa se je ta odstotek povečal na 11 %.

Tabela 9.2.3.: Ženske v članstvu in na vodstvenih položajih znotraj strank

Politične stranke	Ženske v članstvu (%)		Ženske na vodstvenih položajih (%)	
	1994	1999	1994	1999
HDZ	Okoli 25	30	7	16
HSS	Okoli 20	25	5	8
HSP	Okoli 30	30	12	15
HKDU	0	10	0	8
HSLŠ	-	50	-	27
HNS	Okoli 15	38	14	15
SBHS	-	30-40	-	12
IDS	Okoli 20		20	
LS	-	35	-	36
SNS	Okoli 20	20	0	17
SDP	Okoli 30	35	18,2	31
ASH	10-15	25	12	14

Vir: prirejeno po Leinert Novosel (1999: 166, 171, 178).

V prvih štirih strankah⁶⁵ je sodelovanje žensk skromno, še bolj pa je skromno število žensk v vodstvu stranke, kar tudi ilustrira razmišljanje moških predstavnikov teh strank o ženskah (Leinert Novosel, 1999: 166). V naslednji skupini strank⁶⁶ se je članstvo med ženskami povečalo, na vodstvenih mestih pa je več žensk kot v strankah prve skupine, kar je za moderne stranke pričakovano (Leinert Novosel, 1999: 172). V zadnji skupini strank⁶⁷ število žensk v članstvu ni zelo visoko, je pa njihovo število na vodilnih mestih (SDP) višje od večine ostalih strank (Leinert Novosel, 1999: 178).

Leta 2000 je poslankam pripadlo v večjem številu vodenje delovnih teles parlamenta, izbrane pa so bile tudi za predsednice šestih različnih odborov: Odbora za zakonodajo (SDP), Odbora za gospodarstvo, razvoj in obnovo (SDP), Odbora za delo, socialno politiko in zdravstvo (SDP), Odbora za notranjo politiko in nacionalno varnost (HSLŠ), Odbora za družino, mladostnike in šport (HDS) in Mandatno-imunitetnega komisariata (SDP).

⁶⁵ Smiljana Leinert Novosel jih je označila kot tradicionalne samoregulativne stranke.

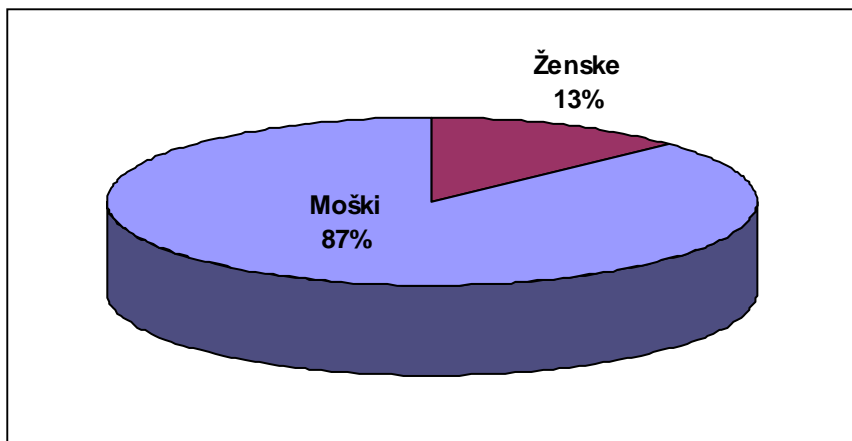
⁶⁶ Moderne samoregulativne stranke

⁶⁷ Moderne družbeno regulativne stranke

Vsa mesta v predsedstvu (predsednik⁶⁸ in pet podpredsednikov) so pripadla moškim. Od leta 2004 so ženske na čelu treh parlamentarnih odborov od skupno 24 - v enem odboru ni niti ene članice, v sedmih pa je samo ena, v najbolj številnem, Odboru za medparlamentarno sodelovanje, je od 27 članov le šest članic, medtem ko je v Odboru za enakopravnost spolov večina moških članov.

V drugih vejah oblasti je vedno izredno malo žensk. V vladi je konec leta 1998 ena ženska zasedla ministrsko mesto, ena podpredsedniško, število namestnic (pet žensk) in pomočnic ministrov (osem žensk) ter direktoric zavoda v sestavi ministrstev (tri ženske) je bilo nekoliko večje (Leinert Novosel, 1999: 36). Leta 2000, pri konstituiranju nove vlade s skupno 23 člani, so ženske dobile samo tri mesta in sicer mesto podpredsednice vlade, mesto ministrice za turizem in mesto ministrice za zdravje (glej sliko 9.2.2.). Od 19 ministrskih namestnikov pa so bile le štiri namestnice. Na zadnjih lokalnih volitvah leta 2003 je bilo povprečje svetnic v županijskih⁶⁹ skupščinah 13 %, v mestnih svetih 14 %, v občinskih svetih pa 7 %. Na Hrvaškem je 14 županov in samo ena ženska je na čelu županije.

Slika 9.2.2.: Zastopanost žensk v vladi leta 2000

Vir: <http://www.zinfo.hr/hrvatski/stranice/istrazivanje/izbori2000/izbornirezultati.htm>, 30.11.2004

⁶⁸ Na predsedniških volitvah leta 2005 se je v drugi krog uvrstila Jadranka Kosor, vendar je več volivcev glasovalo za Stjepana Mesića.

⁶⁹ Županija je administrativno-politična enota v Republiki Hrvaški.

9.2.1. Praksa kvot pri hrvaških političnih strankah

Po volitvah 1997 je več parlamentarnih strank uvedlo interno žensko kvoto (SDP, HSLS, HDZ), nekatere (LS) pa so brez internih kvot v strankarska telesa izbirale večji odstotek žensk.

Pred parlamentarnimi volitvami leta 2000 so ženske nevladne organizacije ponovno aktivirale Žensko ad hoc koalicijo, v katero se je vključilo 28 skupin iz vse Hrvaške. Koalicija je sodelovala v predvolilni kampanji skupaj s 150 drugimi nevladnimi organizacijami. Zahtevale so, da se v volilni zakon vnese obveza za 40-odstotne ženske kvote. Zahteva ni bila sprejeta (<http://www.crowmagazine.com/hrpolit.htm>, 17.2.2005).

V volilnem zakonu na Hrvaškem ženskih kvot tako ni, vendar pa so vse stranke podprle idejo večje zastopanosti žensk v političnih telesih odločanja in izkazale pripravljenost, da na svoje kandidacijske liste uvrstijo več žensk.

10. PRIMERJAVA POLITIČNE PARTICIPACIJE ŽENSK V SLOVENIJI IN NA HRVAŠKEM

Če primerjamo Slovenijo in Hrvaško kot socialistični republiki v nekdanji SFRJ, lahko vidimo, da je imela Hrvaška od Slovenije več kmečkega prebivalstva (glej prilogo P), nižji bruto nacionalni produkt na prebivalca, višji odstotek nepismenega prebivalstva, manj aktivne populacije, zaposlene v industriji in rudarstvu, manj telefonov na prebivalca, manj registriranih avtomobilov na prebivalca, nižje število živorojenih otrok in višje število mrtvorojenih otrok (glej prilogo R).

Slovenija je bila torej bolj razvita že takrat. Obe državi sta razglasili samostojnost leta 1991. V Sloveniji je vojna trajala deset dni, na Hrvaškem pa kar štiri leta. Slovenija je članica Evropske unije, Hrvaška pa se bo o vstopu v Evropsko unijo najverjetneje začela pogajati v kratkem⁷⁰.

⁷⁰ Za začetek pogajanj mora Hrvaška najprej izročiti generala Anteja Gotovino mednarodnemu sodišču za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije v Haagu.

Po prvih demokratičnih volitvah v Sloveniji in na Hrvaškem so ženske v zelo majhnem številu uspele prodreti v organe oblasti, kot je značilno za nekdanje socialistične države srednje in vzhodne Evrope po uvedbi parlamentarne demokracije in tržnega gospodarstva. V vseh teh državah se je položaj žensk v politiki in ostalem življenju zelo poslabšal⁷¹.

Na prvih večstrankarskih volitvah v Sloveniji in na Hrvaškem leta 1990, je število žensk v slovenskem parlamentu s 15 % krepko preseglo število žensk v hrvaškem parlamentu, kjer je bilo žensk zgolj 4,8 % (pred letom 1990 pa 20 %). Na drugih volitvah, leta 1992 se je odstotek žensk v parlamentu v Sloveniji nekoliko znižal, na 13,3 %, na Hrvaškem pa je bilo v parlamentu še vedno manj kot 10 % žensk. Vendar je višjega odstotka od 13,3 Slovenija ni več dosegla, na Hrvaškem pa se je delež žensk na vsakih volitvah povečeval.

Tako je, na podlagi zadnjih treh parlamentarnih volitev v Sloveniji in na Hrvaškem, politična participacija žensk večja na Hrvaškem kot v Sloveniji⁷² (glej tabelo 10.1.).

Tabela 10.1.: Primerjava zadnjih treh parlamentarnih volitev v Sloveniji in na Hrvaškem

Leto volitev	1995 oziroma 1996⁷³	2000	2003 oziroma 2004⁷⁴
Država	(%)	(%)	(%)
Slovenija	7,8	13,3	12,2
Hrvaška	8,7	18,5	22,0

Vir: lastni prikaz

Na zadnjih treh parlamentarnih volitev je v hrvaški parlament vstopilo več žensk kot v Sloveniji. Na podlagi tega lahko zaključimo, da je politična participacija žensk na Hrvaškem večja. Nekateri možni razlogi za to so volilni sistem brez volilnih okrajev in velike volilne enote na Hrvaškem.

⁷¹ Večje socialne razlike, večja brezposelnost, dražje in težje dosegljivo otroško varstvo, plačilo za enako delo ni več zagotovljeno, itd.

⁷² Volitve pred letom 1995 je nesmiselno primerjati državi zaradi izrednih razmer (vojna) na Hrvaškem.

⁷³ Parlamentarne volitve so na Hrvaškem potekale leta 1995, v Sloveniji pa leta 1996.

⁷⁴ Parlamentarne volitve so na Hrvaškem potekale leta 2003, v Sloveniji pa leta 2004.

Ženske so na kandidatnih listah v obeh državah zastopane približno enako. Številčnost in politična opredeljenost političnih strank je brez večjih odstopanj med državama. Kvote v obeh državah upoštevajo bolj leve stranke, zakonsko pa niso določene niti v Sloveniji niti na Hrvaškem.

Kar se tiče drugih vej oblasti, je med državama približno enako. V vladi, leta 2000 sta imeli tako Slovenija kot Hrvaška tri ministrice, le da je Hrvaška imela podpredsednico vlade, kar se v Sloveniji še ni zgodilo. Nobena pa še ni imela predsednice republike ali predsednice vlade. Tudi na lokalnem nivoju sta državi glede zastopanosti žensk enaki.

11. MOŽNE SPREMEMBE, KI BI OMOGOČALE VEČJO PRISOTNOST ŽENSK V PARLAMENTU

Na Švedskem, ene od držav z najštevilčnejšo prisotnostjo žensk v politiki, so organizirane ženske skupine z različnimi sredstvi izvajale pritisk na svoje stranke, naj imenujejo kandidatke in jih na strankarske liste uvrstijo na zanje ugodna mesta. Izvedle so tudi kampanje za promoviranje kandidatk, budno spremljale dogajanje in protestirale vsakič, ko se je zgodilo kaj v škodo vsem njihovim prizadevanjem.

Naloga, zagotoviti občutno in zadostno povečanje izvoljenih žensk, je bila dosežena, ne da bi se jim bilo treba zateči k formalnim obvezujočim kvotam. Priporočila, argumenti in grožnja, da si bodo prizadevale za kvote, so obrodili dogovor o določitvi ciljnega deleža 40 odstotkov kandidatur, ki se namenijo ženskam. Ko so bili ti ciljni deleži postavljeni, se je pomemben napredek začel (Lovenduski, 1999: 41-2).

V poročilu Oddelka za enake možnosti pri Evropski komisiji in Medparlamentarne unije, v katerem so zbrani podatki o politikah, ki so bile uporabljene, da bi v politično predstavništvo vnesli enakost spolov, so opisani ukrepi in ravnanja na vseh ravneh političnega procesa in zgledi o uporabi različnih strategij v različnih državah. Dve študiji opisujeta v poročilu pet glavnih vrst dobre prakse za povečanje žensk v politiki:

1. Raziskovanje; podatke o zastopanosti žensk je potrebno zbirati, spremljati in objavljati, saj to omogoča vladam in zagovornikom žensk v politiki analiziranje položaja žensk in s tem opredeljevanje problemov, ustrezno reševanje in iskanje politično podporo za izbrane predloge. Takšno zbiranje podatkov bi moralo biti obvezujoče, opravljati pa bi ga morali vladni statistični uradi.

2. Ozaveščanje; kampanje za ozaveščanje javnosti o pomenu uravnoveženega sodelovanja in zastopanosti moških in žensk bi bilo potrebno zasnovati, kar bi lahko izvedli s financiranjem političnih strank ali ženskih organizacij, ki bi izpeljale takšne kampanje. Ponavadi so zelo dejavne na tem področju različne nevladne organizacije, ki jih zanima spodbujanje udeležbe žensk v političnem življenju.
3. Povečanje kroga ustreznih žensk; potrebna je krepitev zanimanja žensk za politiko in udeležbo v njej in s tem tudi povečevanje same udeležbe. Na tem področju so na voljo tako splošni kot specifični vidiki razvijanja politik. Ustreznost in udeležba v politiki sta delno povezani z dostopom do glavnih virov, kot so izobrazba, dohodek in čas, delno pa zadevata posebne vire, kot so znanje in informiranost o politiki, politične izkušnje itd. Politike zato morajo povečevati dostop žensk do višje izobraženosti, do plačanega dela in do različnih družbenih in ekonomskih organizacij in bodo tako tudi ustvarile kontekst politične zastopanosti. Vendar če želimo razbiti dolgotrajne spolne vzorce socializacije, da bodo ženske iskale in bile pripravljene začeti politično kariero, potrebujemo specifično usmerjeno usposabljanje in izobraževalne programe, ki jim včasih pravijo pozitivne akcije. Vendar tudi pozitivne akcije ne zadoščajo in stvari je mogoče spremeniti le z obvezujočo politiko pozitivne diskriminacije. Takšna politika terja neizogibno sodelovanje političnih strank.
4. Politične stranke in pozitivne akcije; stranke so razvile svoje notranje strategije za spodbujanje sodelovanja žensk v procesu odločanja, in sicer interno, v strankini organizaciji, in navzven v voljenih telesih in javnih imenovanih funkcijah, večinoma bolj radikalno, odločno in domiselno pri iskanju ukrepov za večjo udeležbo v notranjih organih, kakor pri imenovanju žensk za kandidatke voljenih funkcij. Tako se tudi kvote pogosto uvedejo najprej v notranjih organih, potem pa se s podporo novih strankinih funkcionark razširi še na strankine kandidatne liste.
5. Vlada, zakoni in pozitivna diskriminacija; vlade v glavnem ne uporabljajo zakonov, da bi prisilile stranke k promoviranju žensk, ne nazadnje zato, ker so taki ukrepi pogosto v nasprotju z drugimi pravnimi načeli. Seveda pa so nekatere države uvedle zakonske zahteve, da morajo ženske imeti določen delež v telesih, v katere člane in članice imenuje vlada.
6. Zvišanje splošnega življenjskega standarda in dostop do virov za vse ženske; veliki dosežki skandinavskih žensk so rezultat vladne politike, strankarskih pobud in spremljajočih demografskih sprememb.

Zavidljiv položaj žensk v skandinavski politiki izvira iz socialno-demografskih temeljev, ki so občutno spremenili strukturo družin ter ekonomsko in družbeno življenje žensk.

7. Vezi med ženskimi organizacijami in parlamentarkami je potrebno zgraditi in ohraniti; ohranjanje korenin ženskega gibanja je ključno tako za podporo kot za razvoj ženskih tem, žensko gibanje pa potrebuje bazo tako v političnih strankah kot v zakonodajnem telesu.
8. Ustvarjanje politične skupine in povezovanje v mrežo; ustvarjanje politične skupine parlamentark in povezovanje v svojo mrežo je pomembno za izmenjavo informacij, idej, virov in za podporo. Mreže lahko temeljijo na stranki, lahko so medstrankarske (zelo redko), nacionalne ali mednarodne. Sestanki, konference, seminarji, obvestila in elektronska povezava so koristna sredstva povezovanja in delovanja v mreži.
9. Učinkovita raba množičnih medijev, posebej virov, ki jih ponujajo ženski organizirani mediji, uredništva in novinarji.
10. Ustanovitev ženskih odborov in drugih mehanizmov ženske politike, ki so odgovorni zakonodajnemu telesu, ponuja priložnosti tako poslankam, da politiko uresničujejo, kot ženskim vprašanjem in perspektivam, da so obravnavane in javno objavljene (Lovenduski, 1999: 42-7).

Reforma političnega življenja, namenjena vključitvi več žensk, obsega kompleksne politike, med katerimi so predvsem strategije za enakost spolov, kakor tudi specifične strategije v zvezi s političnimi institucijami in voljenimi funkcijami. Vlade so odgovorne za politiko enakosti spolov, a nasprotujejo vmešavanju v politične stranke, zaradi česar je njihov vpliv na postopke selekcije in izvolitve kandidatov in kandidatke omejen. Izkušnje Velike Britanije in skandinavskih držav, pa tudi preostale Zahodne Evrope kažejo, da mobilizacija žensk daje najbolj opazne rezultate, kadar je usmerjena v politične stranke. Evropske izkušnje kažejo, da je bil najboljši rezultat dosežen tam, kjer je pritisk prišel tako z dna kot z vrha (Lovenduski, 1999: 47).

Poleg kvot z notranjimi pravili vsake od političnih strank, ki so smiselne tako pri zagotavljanju ustrežnejše zastopanosti žensk v organih političnih strank samih, kot pri oblikovanju njihovih kandidatnih list za državne in lokalne volitve, bi politične stranke k odločnejšemu delovanju na področju prizadevanj za bolj sorazmerno zastopanost žensk v politiki spodbudila tudi finančna stimulacija.

Smiselno bi bilo, da se finančno nagradi politične stranke, ki uspejo na svojih listah izvoliti kandidatke, pa naj gre za državnozborske volitve, volitve državnega sveta ali županj in članic občinskih svetov (Ribičič, 1999: 166). Seveda pomeni takšna finančna stimulacija ukrep pozitivne diskriminacije, saj dobi stranka, ki je kandidirala žensko, ki je bila izvoljena, večja finančna sredstva kot druga, ki je kandidirala moškega (Ribičič, 1999: 167).

Milica Antić Gaber (1999: 184-6) meni, da bi k večjim izvolitvenim možnostim žensk v Sloveniji prispevale spremembe volilnega sistema, in sicer:

- odprava volilnih okrajev; s tem bi dosegli, da bi stranke na volitvah nastopile z listami kandidatk in kandidatov v volilnih enotah. V tem primeru bi šlo za skupinski nastop kandidatov, možnosti žensk za izvolitev pa bi se zaradi večje verjetnosti, da bi jih stranke uvrstile na liste, povečale;
- uvedba preferenčnega glasu; možnost oddaje preferenčnega glasu bi lahko uvedli tistemu kandidatu, ki uživa pri volivcu največ zaupanja. Seveda bi bilo treba preferenčni glas opredeliti tako, da je za izvolitev ali za vzpon po lestvici potrebno dobiti zgolj več preferenc od protikandidata. Preferenčno glasovanje je mogoče izpeljati tudi kot oblikovanje preferenc v obliki rangiranja določenega števila kandidatov ob odločitvi za določeno listo. Nadaljnji korak stran pa bi pomenilo tudi panaširanje, ki bi omogočilo glasovalno pravico razdeliti na tri »glasove« in jih preferenčno oddati tudi kandidatom s treh različnih list;
- znižanje praga; zahtevani delež dobljenih glasov volilnega telesa za vstop v parlament zmanjšuje volilne možnosti manjših strank (zelenih in nekaterih levih ali levo-sredinskih strank), ki pa so enaki politični prisotnosti moških in žensk bolj naklonjene kot mnoge velike stranke;
- nacionalne liste; praksa kaže, da nacionalne liste, še posebej če so podprte s politiko uvrščanja podreprezentativne populacije (mladih, starejših, žensk...) visoko na takšno listo, povečujejo možnost žensk za vstop v parlament;
- povečanje števila sedežev v parlamentu; tisti, ki so že v politiki imajo prednost pri kandidiranju, in v resnici večina med njimi ponovno kandidira.

Prostora za tiste, ki prihajajo na novo, ni veliko. S stališča izvolitvenih možnosti novincev – med njimi pa so tudi ženske – bi bilo zato smotno podpreti povečanje števila mest v državnem zboru;

- omejitev števila mandatnih obdobj; ko se v nekem političnem prostoru volilni sistem ustali in ko stranke ugotovijo, kje so njihova in kje nasprotnikova volišča, se dogaja, da isti poslanec ostane poslanec vrsto mandatov – nekateri celo do svoje smrti. V takšnem sistemu imajo novinci majhne možnosti, zato bi bilo v novonastajajočem volilnem sistemu modro omejiti trajanje mandata poslancem in poslankam na recimo največ tri mandatna obdobja.

Seveda je nujno tudi organizirano delovanje žensk za povečanje enakih možnosti.

Potrebno je spremeniti dojemanje najmlajših o potrebi partnerskih, tolerantnih odnosov, najprej v družini, kjer sta tako ženska in moški v delovnem odnosu (Leinert Novosel, 1999: 8).

Zaključki, do katerih so prišli svetovni raziskovalci te problematike:

- zmotno je razmišljanje, da je v državah z višjim nacionalnim dohodkom, višji tudi odstotek žensk v politiki, ampak je nizka stopnja naravnega prirastka prebivalstva pokazala na značilno korelacijo z udeležbo žensk v parlamentih. Na primer, tam, kjer je bil delež naravnega prirastka letno pod 1 %, je bilo povprečno število žensk v parlamentih 17,1 %, če je bil delež naravnega prirastka letno nad 3 %, je bilo število žensk v parlamentih 6 %;
- pokazalo se je tudi, da je v državah, ki večji del nacionalnega dohodka odvajajo za javno potrošnjo in posebno šolstvo, raste število žensk v parlamentih - torej zveza med stopnjo izobrazbe in številom žensk v parlamentu;
- vloga žensk na trgu dela kaže na zvezo s številom žensk na oblasti; v zahodnih industrijskih državah, kjer se je število žensk med zaposlenimi gibalo med 10 % in 19 %, je bilo v parlamentih 3 % žensk, ko pa je med zaposlenimi bilo čez 50 % žensk, je bilo teh v parlamentu 21,3 %;
- število let, kolikor imajo ženske v neki državi volilno pravico in številnost političnih strank; potrjeno je namreč, da čim dlje imajo ženske volilno pravico, jim proporcionalno število v parlamentu raste (Leinert Novosel, 1999: 13-4).

12. ZAKLJUČEK

Podatki o zastopanosti žensk na mestih odločanja kažejo, da je žensk na samem vrhu še vedno le za vzorec in da so, kljub temu, da so bolj izobražene kot moški, za svoje delo še vedno slabše plačane - ženska namreč povprečno zasluži 10 % manj kot njen enako usposobljen moški kolega. V gospodarstvu so podatki še manj vzpodbudni. V 48 največjih gospodarskih družbah in poslovnih sistemih je med predsedniki uprav le 4 % žensk, med člani uprav jih je slaba četrtina, med menedžerji pa 29 %. Med direktorji stotih najuspešnejših podjetij in gospodarskih družb so samo tri ženske⁷⁵.

V diplomskem delu sem raziskovala politično participacijo žensk v Sloveniji in na Hrvaškem, pri čemer sem se osredotočila na parlament. V svoji analizi sem zajela obdobje od prvih demokratičnih volitev leta 1990 do zadnjih parlamentarnih volitev. V navedenem obdobju sem podrobneje obravnavala število žensk v parlamentarni politični areni.

V obeh parlamentih so ženske izrazito podprezentirani del prebivalstva. V Sloveniji se je njihov delež gibal v obravnavanem obdobju od najmanj 7,8 do največ 13,3 odstotka. To je nizek delež, ne samo glede na evropsko povprečje, ampak tudi glede na druge primerljive države, kot so na primer Hrvaška, ki ima v Saboru 22 % žensk ter Poljska z 20,2 %, Bolgarija s 26,3 %, Češka s 17 % in Slovaška z 19,3 % žensk v parlamentu.

Tako Slovenija kot Hrvaška imata proporcionalni volilni sistem, ki je za razliko od večinskega za izvoljivost žensk ugodnejši. Zaradi slovenske specifične značilnosti (volilnih okrajev) je izvoljivost žensk otežena.

Na podlagi argumentov iz osrednjega dela bom hipotezo, da je politična participacija žensk v Sloveniji in na Hrvaškem enaka, zavrnila. Iz primerjave zadnjih treh parlamentarnih volitev v obeh državah sem namreč ugotovila, da je v parlamentu na Hrvaškem po vseh treh volitvah bilo več žensk kot v Sloveniji.

⁷⁵ TV Slovenija, Odmevi, 7.3.2005

Za konec dela naj še dodam, da je premajhna udeležba žensk v politični areni velik problem in da se ženske poleg vseh v delu naštetih ovir in dejavnikov, k vplivajo na število žensk v politiki srečujejo tudi s stereotipi, da so ženske apolitična ali antipolitična bitja in da jih politika ne zanima. Kot je razvidno iz zgodovinskih dejstev se ženske za aktivno sodelovanje v politiki odločajo, ko ni nobenih predsodkov in ko se od njih to tudi pričakuje (primer vojna). In po mnenju mnogih strokovnjakov ženske izboljšujejo politiko, zato bi se morale vanjo bolj pogosto vključevati.

13. LITERATURA

13.1. Samostojne publikacije, zborniki

1. Adam, Frane, ur. (1992): Politika kot poklic. Krt, Ljubljana.
2. Antić Gaber, Milica (1998): Ženske v parlamentu. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
3. Antić Gaber, Milica, ur. (1999): Naše žene volijo. Urad za žensko politiko, Ljubljana.
4. Antić Gaber, Milica, Jeram, Jasna, ur. (1999): Ženske, politika in demokracija. Urad za žensko politiko, Ljubljana.
5. Antić Gaber, Milica in sodelavke: Selišnik, Irena, Gortnar, Maruša, Purkat, Nataša (2003): Ženske v slovenskem parlamentu - Pod kritično maso zastopanosti (raziskovalno poročilo). Mirovni inštitut, Ljubljana.
6. Brezovšek, Marjan, Haček, Miro, Krašovec, Alenka, ur. (2004): Lokalna demokracija I.: Analiza lokalnih volitev 2002. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
7. Lyndon Shanley, Mary, Pateman, Carole, ur. (1991): Feminist Interpretations and Political Theory, The Pennsylvania state University Press.
8. Fink Hafner, Danica (2001): Politične stranke, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
9. Grad, France (2000): Parlament in vlada. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
10. Leinert Novosel, Smiljana (1990): Žene - politička manjina. Perspektive sudjelovanja žena u javnom životu. NIRO Radničke novine, Zagreb.
11. Leinert Novosel, Smiljana, (1999): Žena na pragu 21. stoljeća - između majčinstva i profesije. Ženska grupa TOD, Zagreb.
12. Tomšič, Vida (1981): Žena u razvoju Socijalističke samoupravne Jugoslavije. Novinsko-izdavačka radna organizacija Jugoslovenska stvarnost - OOUR Jugoslovenski pregled, Beograd.
13. Ustava Republike Slovenije (2001). Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
14. Žižek, Aleksander, ur. (2004): Zbornik referatov 32. zborovanja slovenskih zgodovinarjev: Ženske skozi zgodovino. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana.

13.2. Članki v revijah

1. Adam, Frane (1991): »Politična participacija kot sestavina kakovosti življenja«. Družboslovne razprave, 8, 12, str. 102-117.
2. Antić Gaber, Milica (2000): »Ne-srečno razmerje: strankarska politika in ženske v državah Vzhodne Srednje Evrope«. Družboslovne razprave, 16, 34/35, str. 127-139.
3. Antić Gaber, Milica (2000): »Gender Politics in the Western Balkans«. Teorija in praksa, 37, str. 176-179.
4. Brezovšek, Marjan (1995): »Politična participacija«. Teorija in praksa, 32, 3-4, str. 199-211.
5. Fink Hafner, Danica, Krašovec, Alenka (2000): »Dejavniki strankarske podpore kandidatkam na lokalni in nacionalni ravni političnega sistema«. Družboslovne razprave, 16, 34/35, str. 141-165.
6. Fink Hafner, Danica, Krašovec, Alenka (2004): »Vpliv volilnega sistema na delež žensk v nacionalnem in lokalnih predstavniških telesih v Sloveniji«. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 102-124.
7. Hanžek, Matjaž, Javornik, Jana, Tršelič, Ana (2000): »Spolna neenakost v nekaterih tranzicijskih družbah«. Družboslovne razprave, 16, 34/35, str. 167-187.
8. Jeretič, Sebastjan (2000): »Feminizem in politika emancipacije«. Teorija in praksa, 37, 3, str. 475-493.
9. Jezernik, Mišo (1984): »Nekaj determinant aktivne politične participacije pri nas«. Družboslovne razprave, 1, 1, str. 114-125.
10. Jogan, Maca (1990): »Empirično raziskovanje in re/produciranje hierarhije med spoloma«. Metodološki zvezki, str. 42-48.
11. Krašovec, Alenka, Fink Hafner, Danica (2004): »Politične izkušnje in volitve: Posredna diskriminacija žensk«. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 75-101.
12. Leinert Novosel, Smiljana (2001): »Politički sustav Hrvatske (1190-2000) i moguće razvojne perspektive«, str. 1-12.
13. Makarovič, Matej (2002): »Demokracija v Sloveniji«. Dokumenti SJM FDV-IDV, str. 65-87.

14. Thane, Pat (2002): »Women`s Participation in Political and Public Life: Building on Past Experience. What has changed and why since women got the vote?«. Institute of Historical Research, University of London, str. 1-7.

13.3. Članki v zbornikih (navedeni v podpoglavju 13.1.)

1. A. Butler, Melissa (1991): »Early Liberal Roots of Feminism: John Locke and the Attack on Patriarchy«. V: Lyndon Shanley, Mary, Pateman, Carole, ur.: Feminist Interpretations and Political Theory, The Pennsylvania state University Press, str. 74-94.
2. Skard, Torild, Haavio-Mannila, Elina (1992): »Ženske v parlamentu«. V: Adam, Frane, ur.: Politika kot poklic. Krt, Ljubljana, str. 191-209.
3. Antić Gaber, Milica (1999): »Uvod«. V: Antić Gaber, Milica, ur.: Naše žene volijo. Urad za žensko politiko, Ljubljana, str. 7-11.
4. Antić Gaber, Milica (1999): »Pomen volilne pravice za ženske«. V: Antić Gaber, Milica, ur.: Naše žene volijo. Urad za žensko politiko, Ljubljana, str. 12-19.
5. Antić Gaber, Milica (1999): »Slabosti obstoječe variante sistema sorazmernega predstavništva z vidika izvolitvenih možnosti žensk«. V: Antić Gaber, Milica, Jeram, Jasna, ur.: Ženske, politika in demokracija. Urad za žensko politiko, Ljubljana, str. 171-190.
6. Carlström, Marianne (1999): »Več žensk v parlamentu, boljša politika«. V: Antić Gaber, Milica, Jeram, Jasna, ur.: Ženske, politika in demokracija. Urad za žensko politiko, Ljubljana, str. 23-28.
7. Feldman, Andrea (2004): »Posljednjih dvije tisuće godina: Povijest žena - ženska povijest - kulturna povijest«. V: Žižek, Aleksander, ur.: Zbornik referatov 32. zborovanja slovenskih zgodovinarjev: Ženske skozi zgodovino. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana, str. 13-22.
8. Gabrič, Aleš (2004): »Od moškega do unisex šolstva«. V: Žižek, Aleksander, ur.: Zbornik referatov 32. zborovanja slovenskih zgodovinarjev: Ženske skozi zgodovino. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana, str. 215-222.
9. J. Švajncer, Janez (2004): »Ženska v slovenski vojni in vojaški zgodovini«. V: Žižek, Aleksander, ur.: Zbornik referatov 32. zborovanja slovenskih zgodovinarjev: Ženske skozi zgodovino. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana, str. 141-152.

10. Jeraj, Mateja (2004): »Ženska naj bo mati in delavka«. V: Žižek, Aleksander, ur.: Zbornik referatov 32. zborovanja slovenskih zgodovinarjev: Ženske skozi zgodovino. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana, str.367-372.
11. Kresal, France (2004): »Ženske v gospodarstvu do druge svetovne vojne na Slovenskem«. V: Žižek, Aleksander, ur.: Zbornik referatov 32. zborovanja slovenskih zgodovinarjev: Ženske skozi zgodovino. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana, str. 171-176.
12. Lange, Lynda (1991): »Rousseau and Modern Feminism«. V: Lyndon Shanley, Mary, Pateman, Carole, ur.: Feminist Interpretations and Political Theory, The Pennsylvania state University Press, str. 95-111.
13. Lešnik, Avgust (1999): »Ohromljena (slovenska) demokracija«. V: Antić Gaber, Milica, Jeram, Jasna, ur.: Ženske, politika in demokracija. Urad za žensko politiko, Ljubljana, str. 101-114.
14. Lovenduski, Joni (1999): »Strategije za povečanje zastopanosti žensk v politiki«. V: Antić Gaber, Milica, Jeram, Jasna, ur.: Ženske, politika in demokracija. Urad za žensko politiko, Ljubljana, str. 29-50.
15. Moller Okin, Susan (1991): »Philosopher Queens and Private Wives: Plato on Women and the Family«. V: Lyndon Shanley, Mary, Pateman, Carole, ur.: Feminist Interpretations and Political Theory, The Pennsylvania state University Press, str. 11-31.
16. Rebenstorf, Hilke (1992): »Ženske v zveznem parlamentu - drugače kot moški?«. V: Adam, Frane, ur.: Politika kot poklic. Krt, Ljubljana, str 167-191.
17. Ribičič, Ciril (1999): »Volilni sistem in zastopanost žensk«. V: Antić Gaber, Milica, Jeram, Jasna, ur.: Ženske, politika in demokracija. Urad za žensko politiko, Ljubljana, str. 141-170.
18. Saxonhouse, Arlene (1991): »Aristotle: Defective Males, Hierarchy, and the Limits of Politics«. V: Lyndon Shanley, Mary, Pateman, Carole, ur.: Feminist Interpretations and Political Theory, The Pennsylvania state University Press, str. 32-52.
19. Verginella, Marta (1999): »Naše žene volijo«. V: Antić Gaber, Milica, ur.: Naše žene volijo. Urad za žensko politiko, Ljubljana, str. 72-84.
20. Verginella, Marta (2004): »Zgodovina žensk ali ženska zgodovina?«. V: Žižek, Aleksander, ur.: Zbornik referatov 32. zborovanja slovenskih zgodovinarjev: Ženske skozi zgodovino. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana, str. 7-12.

13.4. Medmrežje

1. History of feminism - Wikipedia, the free encyclopedia,
http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_feminism, 24.2.2005
2. Feminism Theories Defined - Ecofeminism, Individual, Amazon, Cultural, Radical, <http://www.amazoncastle.com/feminism/ecocult.shtml>, 24.2.2005
3. Christine de Pizan, <http://faculty.msmc.edu/lindeman/piz5.html>, 12.3.2005
4. Olympe de Gouges and the Rights of women,
<http://womenshistory.about.com/library/weekly/aa071099.htm>, 12.3.2005
5. A Vindication of the Rights of Woman - Mary Wollstonecraft,
http://womenshistory.about.com/library/etext/bl_vindication000.htm, 12.3.2005.
6. Women in Parliaments: World Classification, <http://www.ipu.org/wmn-e/arc/classif300904.htm>, 29.11.2004
7. Women Presiding Officers of Parliaments, <http://www.ipu.org/wmn-e/speakers.htm>, 29.11.2004
8. Women in regional parliamentary assemblies, <http://www.ipu.org/wmn-e/regions.htm>, 29.11.2004
9. Slovenija. Doma v Evropi, www.evropa.gov.si, 27.10.2004
10. International IDEA Women in Politics. Women In Parliament,
<http://www.idea.int/women/parl/ch3c.htm#table5>, 10.9.2004
11. Liberalna demokracija Slovenije,
<http://www.lids.si/party.cp2?uid=2011&linkid=15>, 11.2.2005
12. Združena Lista Socialnih Demokratov, <http://www.zlsd.si/vsebina.php?id=21>,
11.2.2005
13. Slovenska ljudska stranka, <http://www.sls.si/documents/stranka/statut.doc>,
14.2.2005
14. Volitve DZ 2004,
http://www.siol.net/Novice/Volitve2004/default.asp?page_id=104, 29.11.2004
15. Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor,
<http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2003/0817.htm>, 7.2.2005
16. Zakon o ravnopravnosti spolova,
http://www.poslovniforum.hr/zakoni/zakon_o_ravnopravnosti_spolova.asp,
17.2.2005

17. B.a.B.e. Status ženskih prava u Republici Hrvatskoj,
<http://www.babe.hr/zakoni/status2.htm>, 11.2.2005
18. B.a.B.e. Elektorine, <http://www.babe.hr/istrazivanja/elektorine1.htm>, 17.2.2005
19. B.a.B.e. Elektorine, <http://www.babe.hr/istrazivanja/elektroline4.htm>, 27.9.2004
20. Izbori u medijima,
<http://www.zinfo.hr/hrvatski/stranice/istrazivanja/izbori2000/izbornirezultati.htm>,
30.11.2004
21. Žene i politika, <http://www.crowmagazine.com/hrpolit.htm>, 17.2.2005
22. Urad za enake možnosti - Statistični podatki - Ženske v politiki, <http://www.uem-rs.si/slo/statistika/politika2000.html>, 27.10.2004
23. Statistični urad Republike Slovenije - Aktualna novica,
http://www.stat.si/novice_poglej.asp?ID=356, 15.3.2005
24. Statistični urad Republike Slovenije - Aktualna novica,
http://www.stat.si/novice_poglej.asp?ID=333, 4.11.2004
25. Statistični urad Republike Slovenije - Aktualna novica,
http://www.stat.si/novice_poglej.asp?ID=236, 4.11.2004
26. Hrvatski sabor - Statistički pokazatelji,
<http://www.sabor.hr/default.asp?ru=301&sid?&akcija=&jezik=1>, 11.2.2005

PRILOGE

Priloga A: Stališča članov republiških in pokrajinskih zvez komunistov do političnega pluralizma - samo jasno izražena podpora (odgovori v %)

Zveze komunistov	Hrvaška	Slovenija
Problemi		
Zavzemanje za večstrankarski pluralizem	19	36
Dopuščanje obstoja in delovanja novih političnih zvez	19	44
Dopuščanje množičnih medijev novih političnih zvez	24	46

Vir: prirejeno po Šiber v Fink Hafner (2001: 149).

Priloga B: Ženske v parlamentih držav članic Sveta Evrope

Država	Parlament			
	Volitve	Število sedežev	Število žensk	% žensk
Švedska	9/1998	349	149	42,7
Danska	3/1998	178	67	37,4
Finska	2/1999	200	73	36,5
Norveška	9/1997	165	60	36,4
Nizozemska	5/1998	150	54	36,0
Islandija	5/1999	63	22	34,9
Nemčija	9/1998	669	207	30,9
Bosna in Hercegovina	9/1998	42	12	28,6
Španija	3/2000	350	99	28,3
Avstrija	10/1999	183	49	26,8
Belgija	6/1999	150	35	23,3
Švica	10/1999	200	46	23,0
Monako	2/1998	18	4	22,2
Hrvaška	12/000	151	31	20,5
Velika Britanija	5/1997	659	121	18,4
Estonija	2/1999	101	18	17,8
Litva	10/1996	137	24	17,5
Portugalska	10/1999	230	40	17,4
Latvija	10/1998	100	17	17,0
Luksemburg	6/1999	60	10	16,7
Češka	6/1998	200	30	15,0
Slovaška	9/1998	150	21	14,0
Slovenija	10/2000	90	12	13,3
San Marino	5/1998	60	8	13,3
Poljska	9/1997	460	60	13,0
Irska	6/1997	166	20	12,0
Italija	4/1996	630	70	11,1
Francija	5/1997	577	63	10,9
Bolgarija	4/1997	240	26	10,8
Malta	9/1998	65	6	9,2
Moldavija	3/1998	101	9	8,9
Madžarska	5/1998	386	32	8,3
Ukrajina	3/1998	450	35	7,8
Ruska federacija	12/1999	441	34	7,7
Romunija	11/1996	343	25	7,3
Ciper	5/1996	56	4	7,1
Makedonija	10/1998	120	8	6,7
Albanija	6/1997	155	8	5,2
Belorusija	11/1996	110	5	4,5
Turčija	4/1999	550	23	4,2
Liechtenstein	2/1997	25	1	0,4
Grčija	4/2000	300	-	-

Vir: <http://www.uem-rs.si/slo/statistika/politika2000.html>, 27.10.2004

Priloga C: Ženske v vladah držav Sveta Evrope

Država	Vlada		
	Število članov	Število žensk	% žensk
Švedska	20	10	50,00
Danska	20	9	45,00
Norveška	19	8	42,11
Finska	18	7	38,89
Velika Britanija	65	24	36,92
Nemčija	40	14	35,00
Islandija	12	4	33,33
Avstrija	16	5	31,25
Francija	29	9	31,03
Švica	7	2	28,57
Luksemburg	14	4	28,57
Italija	26	6	23,08
Španija	14	3	21,43
Poljska	70	15	21,43
Slovenija	15	3	20,00
Liechtenstein	5	1	20,00
Bolgarija	16	3	18,75
Andora	11	2	18,18
Nizozemska	18	3	16,67
Belgija	18	3	16,67
Albanija	18	3	16,67
Makedonija	27	4	14,81
Estonija	15	2	13,33
Irska	15	2	13,33
Ukrajina	18	2	11,11
Slovaška	20	2	10,00
Gruzija	21	2	9,52
Portugalska	64	6	9,38
Hrvaška	24	2	8,33
Ruska federacija	24	2	8,33
Grčija	41	3	7,32
Litva	14	1	7,14
Malta	14	1	7,14
Latvija	19	1	5,26
Turčija	39	2	5,13
Češka	19	0	0,00
San Marino	10	0	0,00
Moldavija	20	0	0,00
Madžarska	16	0	0,00
Romunija	25	0	0,00
Ciper	13	0	0,00

Vir: <http://www.uem-rs.si/slo/statistika/politika2000.html>, 27.10.2004

Priloga Č: Delež žensk v osnovnih šolah v Sloveniji 1919-1938

Leto	Delež žensk (%)
1919	57
1924	58
1929	62
1934	60
1937	63
1938	64

Vir: Kresal (2004: 174).

Priloga D: Delež deklet v gimnazijah na Slovenskem med svetovnima vojnama

Šolsko leto	Delež deklet (%)
1918/19	11,8
1928/29	28,3
1937/38	35,3

Vir: Gabrič (2004: 219).

Priloga E: Delež deklet, vpisanih na ljubljanski univerzi med svetovnima vojnama

Študijsko leto	Delež deklet (%)
1919/20	3,6
1928/29	11,4
1937/38	18,5

Vir: Gabrič (2004: 219).

Priloga F: Delež deklet na gimnazijah v Sloveniji v drugi polovici 20. stoletja

Šolsko leto	Delež deklet (%)
1959/60	53,8
1969/70	65,2
1999/2000	59,4

Vir: Gabrič (2004: 220).

Priloga G: Število deklet, vpisanih na visokošolskih ustanovah v Sloveniji v drugi polovici 20. stoletja

Študijsko leto	Delež deklet (%)
1953/54	29,4
1969/70	42,4
2000/01	57,3

Vir: Gabrič (2004: 220).

Priloga H: Poslanci po kandidatnih listah, volitve 1990, 1992, 1996, 2000, 2004

Kandidatne liste	Družbenopolitični zbor 1990	Državni zbor 1992	Državni zbor 1996	Državni zbor 2000	Državni zbor 2004
SKUPAJ	80	90	90	90	90
SDS	6	4	16	14	29
LDS	12	22	25	34	23
ZLSD	14	14	9	11	10
NSi	-	-	-	8	9
SLS	11	10	19	-	7
SNS	-	12	4	4	6
DeSUS	-	-	5	4	4
SKD	11	15	10	-	-
DS	8	6	-	-	-
Zeleni	8	5	-	-	-
SZS - SZDL	5	-	-	-	-
SOS	3	-	-	-	-
SLS + SKD ⁷⁶	-	-	-	9	-
SMS	-	-	-	4	-
Italijanska narodna skupnost	1	1	1	1	1
Madžarska narodna skupnost	1	1	1	1	1

Vir: http://www.stat.si/novice_poglej.asp?ID=356, 15.3.2005

⁷⁶ Na volitvah leta 2000 sta bili združeni SLD in SKD v eno stranko.

Priloga I: Kandidati po kandidatnih listah po spolu, volitve 3.10.2004

Kandidatne liste	Skupaj	Moški	Ženske
Slovenija	1401	1052	349
LDS	82	59	23
NSi	87	67	20
SLS	84	70	14
ZLSD	87	60	27
SDS	85	76	9
SNS	58	48	10
DS	43	34	9
DeSUS	85	66	19
Zeleni	64	46	18
LS	29	23	6
ReS	6	4	2
NPS	26	20	6
SMS	83	65	18
GŽS, ZZP, ZNS, NDS	75	44	31
SEG	63	37	26
SJN	81	72	9
AS	79	58	21
ZAPS	69	58	11
ZSPS	60	47	13
JL	86	41	45
Štefan Hudobivnik (neodvisni kandidat)	1	1	-
Marko Brecej (neodvisni kandidat)	1	1	-
Mihael Svanjak (neodvisni kandidat)	1	1	-
Italijanska narodnostna skupnost	1	1	-
Madžarska narodnostna skupnost	5	4	1

Vir: http://www.stat.si/novice_poglej.asp?ID=333, 4.11.2004

Priloga J: Poslanci in poslanke po spolu, volitve 3.10.2004

Kandidatne liste	Skupaj	Moški	Ženske
SKUPAJ	90	79	11
SDS	29	27	2
LDS	23	20	3
ZLSD	10	8	2
NSi	9	7	2
SLS	7	7	-
SNS	6	5	1
DeSUS	4	4	-
Italijanska narodnostna skupnost	1	1	-
Madžarska narodnostna skupnost	1	-	1

Vir: http://www.stat.si/novice_poglej.asp?ID=333, 4.11.2004

Priloga K: Aktivnost poslank v Državnem zboru

V mandatnem obdobju 1996-2000 so bile poslanke pri poslanskih vprašanjih bolj aktivne kot poslanci (v povprečju je poslanka zastavila 12,6 poslanskega vprašanja, poslanec pa v povprečju 7,9 poslanskega vprašanja) (Antić Gaber in sodelavke, 2003: 28). V tem mandatu je poslanka posamično predlagala samo en zakon. Poslanka se je v lastnem imenu povprečno oglasila 43-krat (poslanec pa 58-krat). V vseh govorih v imenu poslanske skupine v tem obdobju so poslanke govorile 74-krat (poslanci pa 829-krat); delež poslank v teh govorih je tako komaj 5,2 % (Antić Gaber in sodelavke, 2003: 41). V naslednjem mandatu pa je bila aktivnost poslank in poslancev glede postavljanja poslanskih vprašanj bolj izenačena (poslanka je v povprečju zastavila 6,6, poslanec pa 6,3 poslanskega vprašanja in pobude) (Antić Gaber in sodelavke, 2003: 30). V tem mandatu se je vsaka poslanka v povprečju oglasila 37-krat (poslanec pa 75-krat), v lastnem imenu povprečno 25-krat, v imenu poslanske skupine 10-krat, v imenu odbora/komisije 0,5-krat in v imenu predlagateljev 0,17-krat (Antić Gaber in sodelavke, 2003: 42).

Priloga L: Kandidati za poslance v Evropski parlament po spolu, volitve 13.6.2004

Kandidatne liste	Skupaj	Moški	Ženske
Slovenija	91	50	41
LDS + DeSUS	7	4	3
SDS	7	4	3
ZLSD	7	4	3
SLS	7	4	3
NSi	7	4	3
SMS + Zeleni	7	4	3
SNS	7	4	3
DS	7	4	3
SJN	7	4	3
GŽS	7	3	4
SEG	7	3	4
NSD	7	4	3
SSN	7	4	3

Vir: http://www.stat.si/novice_poglej.asp?ID=236, 4.11.2004

Priloga M: Število žensk v Saboru, 2003

Stranka	Strankarski poslanci	Nestrankarski poslanci	Skupno poslancev (151)	Od tega žensk (32)	% žensk (22 %)
DC	1	-	1	-	-
HDSS	-	1	1	-	-
HDZ	66	-	66	14	21
HNS	12	-	12	2	17
HSS	10	-	10	2	20
HSLs	2	-	2	1	50
HSP	7	1	8	1	13
HSU	3	-	3	-	-
IDS	4	1	5	1	20
LS	2	-	2	-	-
PGS	1	-	1	-	-
SDSS	3	-	3	-	-
SBHS	-	-	0	-	-
SDP	29	4	33	11	33
SDA HR	1	-	1	-	-
ZDS	-	-	0	-	-
Neodvisni poslanci	3	-	3	-	-

Vir: <http://www.sabor.hr/default.asp?ru=301&sid?&akcija=&jezik=1>, 11.2.2005

Priloga N: Poslanci po letih leta 2003

Leta	Poslanci skupaj	Moški	Ženske
Do 30 let	3	1	2
31 do 40 let	17	14	3
41 do 50 let	71	55	16
51 do 60 let	47	36	11
61 do 70 let	12	12	0
Čez 70 let	1	1	0
Skupaj	151	119	32

Vir: <http://www.sabor.hr/default.asp?ru=301&sid=&akcija=&jezik=1>, 11.2.2005

Priloga O: Poslanci po izobrazbi leta 2003

Izobrazba	Skupaj	%	Moški	Ženske
Visoka	108	71	85	23
Višja	18	12	16	2
Srednja	24	16	17	7
Nižja ali osnovna šola	1	1	1	0
Skupaj	151	100	119	32

Vir: <http://www.sabor.hr/default.asp?ru=301&sid=&akcija=&jezik=1>, 11.2.2005

Priloga P: Delež kmetov v celotni populaciji po (dveh) jugoslovanskih enotah v obdobju 1948-1981 (v %)

Republika	1948	1953	1961	1971	1981
Slovenija	46,7	41,0	31,1	20,4	12,5
Hrvaška	63,2	56,4	43,9	32,3	21,0

Vir: prirejeno po Fink Hafner, (2001: 134)

Priloga R: Kazalniki družbenega razvoja v (dveh) federalnih enotah SFRJ

	Slovenija	Hrvaška
Bruto nacionalni produkt na prebivalca leta 1986 (merjeno po 1000 din po cenah)	36	22
Delež nepismenega prebivalstva leta 1981 (v %) (merjeno v % nepismenih med prebivalci, starimi deset let in več)	0,8	5,6
Delež aktivne populacije, zaposlene v industriji in rudarstvu leta 1981 (v %)	37	26,1
Število telefonov na sto prebivalcev leta 1986	26	18
Število avtomobilov, registriranih na tisoč prebivalcev leta 1986	261	160
Število živorojenih otrok na tisoč prebivalcev l. 1986	13,3	12,9
Delež mrtvorojenih otrok na tisoč prebivalcev l. 1986	11,9	15,8

Vir: prirejeno po Fink Hafner (2001: 134).